

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

ARTEFILETIKA V DĚTSKÉM ODDÍLE
ARTEPHILETICS WITH A GROUP OF CHILDREN

Bakalářská práce

2019

Vypracovala: Kateřina Zíková

Obory: Pedagogika – Výtvarná výchova se zaměřením na výuku

Ročník: 3

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Hanková

Čestně prohlašuji, že jsem práci vypracovala sama a čerpala jsem jen ze zmíněné literatury.

Podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji za spolupráci PaedDr. Zdeňce Hankové za její odbornou pomoc a za její trpělivost při zpracování této bakalářské práce. Dále Mgr. Zuzaně Svatošové za konzultaci nad dílčími aktivitami. Rodičům a dětem z oddílu Vodáci za poskytnutí informací a spolupráci. A neposlední řadě svému blízkému okolí, kteří mi byli psychickou podporou.

ABSTRAKT

Práce pojednává o praktickém využití artefiletiky při práci s dětmi v oddíle. Zaměřila jsem se především na zlepšení jejich sebepoznání, které má vést k lepší spolupráci ve skupině. Cílem je vytvoření a ověření funkčního artefiletického projektu, jenž bude aplikován v kolektivu dětí v oddíle. V teoretické části jsou objasněny principy artefiletiky a její odlišení od známější arteterapie. Dále přiblížím vodácko-turistický oddíl, ve kterém budu aplikovat připravené úkoly. Aktivita obsažené v praktické části mohou dále posloužit jako didaktická pomůcka pro oddílové vedoucí, jež chtějí u dětí v oddíle posílit kooperační a komunikační dovednosti. Práce obsahuje sebereflexi a zhodnocení artefiletické praxe.

KLÍČOVÁ SLOVA

Artefiletika, arteterapie, výtvarná tvorba, reflektivní dialog, spolupráce.

ABSTRACT

The thesis presents practical use of the artephiletics in work with children in a touristic group. I mainly focus on their self-knowledge, which should lead to better cooperation and improve their teamwork. The goal is to create and test a functional artephiletical project, that will be applicated on a selected group of children. In the theoretical part, principles of the artephiletics are described in detail and compared with the better-known art therapy. Secondly, the touristic group in which I applied and tested prepared activities is introduced. The main outcome of the thesis is a set of ready-to-use activities which can be used to improve cooperation and communication skills in any children group. Description of the activities together with the materials required for the project can be found in the practical part of the thesis. Last part of the thesis contains self-reflection of the methods and an assessment of my personal experience and insight gained while applying the project to a specific child group.

KEYWORDS

Artephiletics, artetherapy, visual arts, reflective dialogue, cooperation.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. ARTEFILETIKA	10
1.1. Pojem artefiletika	10
1.2. Vymezení artefiletiky	10
1.3. Historie artefiletiky	12
1.4. Cíle artefiletiky	12
1.5. Základní pojmy	14
1.6. Obsahové okruhy v artefiletice	15
1.7. Struktura artefiletické hodiny	16
1.8. Požadavky na vedoucí osobnost artefiletického setkání	18
2. DĚTSKÉ ORGANIZACE	20
2.1. Definice volného času	20
2.2. Funkce výchovy ve volném čase a její cíle	20
2.3. Rozdělení organizací	21
3. ORGANIZACE PIONÝR	23
4. POROVNÁNÍ CÍLŮ ARTEFILETIKY S CÍLI PROGRAMU PIONÝRA	26
PRAKTICKÁ ČÁST	27
1. CÍLE PROJEKTU	28
2. PODMÍNKY REALIZACE PROJEKTU	29
2.1. Specifikum oddílu Vodáci v rámci Pionýra	29
2.2. Prostředí pro uskutečnění projektu	31
3. CHARAKTERISTIKA SKUPINY	32
3.1. Charakteristika vybraných členů	32
4. SOUBOR AKTIVIT PROJEKTU	35

1.1.	Procházka v neznámém městě.	36
1.2.	Tvorba fiktivního příběhu	37
1.3.	Barevné protnutí	38
1.4.	Mohou dělat všichni všechno?	40
1.5.	Růst stromu	41
1.6.	Modifikace těla	43
1.7.	Představ kamaráda	44
5.	SEBEREFLEXE A REFLEXE PROJEKTU	45
5.1.	Práce s organizací a přípravou	45
5.2.	Práce při realizaci	46
5.3.	Shrnutí realizace projektu	54
	ZÁVĚR	57
	LITERATURA	58
	INTERNETOVÉ ZDROJE	59
	PŘÍLOHY	60
	Materiál k uskutečnění úkolů	61
	Obrázky z artefiletické praxe	63

ÚVOD

K artefiletice jsem se dostala při studiu předmětu Terapeutické aspekty na této pedagogické fakultě. Tento předmět se především specializoval na artefiletiku a její teoretický základ. Artefiletika mě zaujala natolik, že jsem se rozhodla, věnovat jí více času a zpracovat bakalářskou práci na téma *Artefiletika v dětském oddíle*. V dětském oddíle působím jako vedoucí již čtvrtým rokem. S dětmi pracuji velice ráda a občas s nimi tvořím různé výtvarné činnosti, jelikož k výtvarnému umění mám už od raného věku velmi blízko. Chtěla bych i dětem zpříjemnit chvíle v oddíle o nevšední výtvarné tvoření a zároveň je mým cílem zdokonalení jejich kooperačních a komunikačních dovedností.

Práce pojednává o praktickém využití artefiletiky při práci s dětmi v oddíle. Zaměřila jsem se především na zlepšení sebepoznání, které má vést k lepší spolupráci ve skupině, díky uvědomění svého postavení v kolektivu.

V teoretické části vymezím principy artefiletiky a její odlišení od arteterapie, která je mediálně známější. Dále přiblížím oddíl, ve kterém budu aplikovat připravené úkoly. Obsahem praktické části jsou popsané aktivity, které mohou posloužit jako didaktická pomůcka pro oddílové vedoucí, jež chtějí u dětí v oddíle posílit kooperační a komunikační dovednosti.

Na společných setkáních, kde budou děti uplatňovat principy artefiletiky, by měly pomocí alternativních způsobů exprese vlastních pocitů, hodnot sociálních návyků a zažitých představ dojít k lepšímu sebepoznání. Navazující dialog jedince dovede k uvědomění a následnému pochopení odlišností v jimi zažitých zkušenostech, což je klíčové pro schopnost vzájemné empatie a respektu mezi jedinci. Aplikace na kolektiv, kde se děti již vzájemně dobře znají, napomáhá větší důvěře, a tudíž i vzájemné otevřenosti, uvolněnosti a upřímnosti během výše zmíněného reflektivního dialogu i během samotné tvorby.

Cílem je vytvoření a ověření funkčního artefiletického projektu, který bude posléze aplikován v kolektivu dětí v oddíle. Výtvarné aktivity podpoří a posílí u dětí zejména spolupráci, komunikaci mezi sebou a upevnění vztahy ve skupině.

TEORETICKÁ ČÁST

Obsahem teoretické části je náplň artefiletiky, její vymezení v návaznosti na její vznik a její cíle, kterých má hned několik. Dále objasním odborné pojmy z artefiletické terminologie, které jsou používány v navazující praktické části. Ve druhé polovině přiblížím oddíl, který je formálně ukotvený v organizaci Pionýr. Přiblížím náplň oddílu a jeho cíle, které vycházejí z programu Pionýra.

1. ARTEFILETIKA

V této kapitole naleznete náhled do teoretického zázemí artefiletiky, který má z velké části na svědomí Jan Slavík, který je považován za *otce artefiletiky*. Artefiletika má uplatnění od předškolního věku, až po vzdělávání dospělých. Lze ji využít i ve speciální pedagogice, kde díky ní dochází k rozvoji u dětí s různými postiženími. Využívá se ve školním (ve výtvarné výchově), mimoškolním prostředí a v této práci se zaměřím na využití ve volnočasové pedagogice, konkrétně v občanském sdružení.

1.1. Pojem artefiletika

Artefiletika je pedagogickou disciplínou, která je relativně novodobý přístup ve výtvarné výchově. Je na rozhraní mezi výtvarnou výchovou, se kterou se běžně setkáme ve školách, a arteterapie, která je využívána k léčebným metodám.

Název artefiletika se skládá ze dvou slov. První část *Arte* je z latinského *ars, artis*, což odkazuje k umění. Pojem *filetický* je pojetí výchovy, které usiluje o propojení tvůrčí exprese s reflexí. Pedagog Henry Broudy přispěl do terminologie svým pojmenováním *philetic approach* (filetický přístup), které poprvé použil v sedmdesátých letech 20. století, což znamená propojení emocionálního a sociálního rozvoje v intelektuální rovině. (Slavík, 2001)

Rozšířenou definici artefiletiky nalezneme v knize, Dívej se, tvoř a povídej!: *Artefiletika je reflektivní, tvořivé a zážitkové pojetí vzdělávání a výchovy, které vychází z umění a expresivních kulturních projevů (výtvarných, dramatických, hudebních, tanečních apod.) a směřuje k poznávání i sebepoznávání prostřednictvím reflektivního dialogu o zážitcích z expresivní tvorby nebo vnímání umění.* (Slavíková a kol., 2007, s. 15) Tato definice je různě obměňována v publikacích od Slavíka, ale význam má stále stejný. Buď je obecnější nebo konkrétní k částem, které se v artefiletice vyskytují.

1.2. Vymezení artefiletiky

Spojením expresivní tvorby s reflexí vznikl ideální metodický základ pro artefiletiku. V odborné terminologii se využívají pojmenování výrazová hra a reflektivní dialog. Propojením těchto dvou složek dochází k sebepoznání s poznáním světa na základě odhalení uměleckých konceptů, zařazených do širších kulturních souvislostí. Artefiletika vychází ze dvou pramenů prvním je arteterapie a druhým je expresivní výtvarná výchova.

Rozdíl mezi artefiletikou a arteterapií

První rozdíl nalezneme v pojmenování. Artefiletika má ponechanou první část názvu po arteterapii, jelikož obě disciplíny úzce pracují s výtvarným vyjádřením. Odlišují se v druhé polovině, pojem *filetický* je objasněný výše, a tudíž se zaměříme na slovo *terapie*. Českým synonymem je léčba, čímž se hlavně liší od artefiletiky, a jejím cílem není léčit psychické a fyzické onemocnění. Osoba, která vede arteterapeutické setkání musí mít příslušné vzdělání v oblasti psychologie. *Arteterapie je klinickým oborem, který se obrací především k člověku za prahem duševní nemoci s cílem odstranit jeho utrpení* (Slavík, 1997, s. 169)

Arteterapii můžeme využít v sekundární a terciální prevenci, artefiletika splňuje kritéria primární prevence a jejím cílem je pozitivně působit na psychiku člověka nebo eliminovat vznik sociálních poruch.

Naopak od arteterapie přejímá kruhové uspořádání, které ve většině případů směřuje ke skupinové tvorbě. Dále přejímá ujednání pravidel, kterými se při setkáních řídí členi artefiletické skupiny, včetně učitele. Velmi podstatná je inspirace ve spojení tvorby a její reflexe. Při setkáních se klade důraz na zážitek, sebezpoznání a rozvíjení vztahů s okolím.

Odlišnost od výtvarné výchovy

Artefiletika využívá prvky z expresivní tvorby z výtvarné výchovy obohacené o reflektivní dialog. V druhé polovině 20. století převládala na našich školách spontánní tvořivost dětí, což je moderní pojetí výtvarné výchovy, ze kterého čerpá artefiletika. Výtvarná výchova je běžně vyučovaná ve třídě, kde si každý žák pracuje na své individuální práci, která po dokončení skončí u učitelky v kabinetě nebo v lepším případě na nástěnce. Ve výtvarné výchově se očekávají kvalitativně hodnotitelné výstupy, jež artefiletika pozbývá, jelikož nemá za cíl estetického vyjádření jedince.

Výtvarná výchova se uskutečňuje ve školním prostředí, kde se v jedné třídě nalézá přibližně třicet žáků, což je nevyhovující prostředí pro artefiletiku. Pro artefiletické setkání je zapotřebí bezpečné a intimní atmosféry, která při takto vysokém počtu nelze navodit. Možným řešením by byla dělená výuka třídy na poloviny, jako tomu běžně bývá u vyučování cizích jazyků.

Vidím v pojetí artefiletiky dvě výhody oproti běžné výtvarné výchově. Jedinci, kteří nemají nadání pro výtvarné tvoření, se nemusí obávat z hodnocení jejich výtvarného počínání, jelikož v artefiletice se považuje za mnohem důležitější proces a následné vyvozené poznatky z reflektivního dialogu. Právě zmíněný reflexivní dialog je nedílnou součástí většiny artefiletických metod. V hodinách výtvarné výchovy se běžně setkáme s hodnocením pomocí

známek, které se vyvozují z estetického výtvarného výsledku práce. Děti se možná naučí kreslit zátiší, ale přemýšlet o samotném procesu, výsledku svého úsilí a případných emocích vložených do jejich práce již nikoliv. V artefiletice je žák aktivním činitelem, jak při procesu tvoření, tak hlavně v závěru, kdy probíhá diskuse nad právě proběhlou aktivitou. Děti si vzájemně sdělují své pocity z tvoření, jak se vzájemně ovlivňovaly a co jim činnost přinesla. Učitel má zde důležitou roli, protože děti chce dovést k určitému poznání, které si stanovil před započatím aktivity.

1.3. Historie artefiletiky

Historie artefiletiky není příliš obsáhlá, jelikož vzniká pádem režimu v devadesátých letech 20. století. Předtím se musela výtvarná výchova učit pouze jedním stylem, avšak i tak vznikaly podmínky pro jiné tendence. Výtvarná výchova měla do změny režimu v roce 1989 jasně dané podmínky vyučování a průběhu, ale i přesto pronikaly inovační myšlenky, které byly publikovány v časopise *Estetická výchova*. Po pádu politického režimu vychází několik publikací o inovaci moderních trendů. Vzdělávání klade větší důraz na teorii a odbornost.

Teoretik Jan Slavík na přelomu tisíciletí publikoval knihy zaměřené na artefiletiku která v posledním desetiletí vzbuzuje pozornost a zájem učitelů. Principy artefiletiky lze využít i v jiných pedagogických disciplínách např. v zážitkové pedagogice, volnočasové pedagogice, andragogice, speciální pedagogice.

Z jedním možných předchůdců artefiletiky může být Marcel Duchamp, který připravil úrodnou půdu pro vznik inovativního myšlení. Má na svědomí prolomení běžného života s uměním. Obyčejné předměty vydával za umělecká díla. Povedlo se mu umění dostat do běžného života lidí. Vznikla pomíjivá hranice mezi uměním a mezi obyčejnými lidmi. Výsledkem je, že můžou tvořit všichni bez rozdílu nadání, což jsou ideální podmínky pro artefiletiku, jelikož nemá za cíl perfektního výtvarného výstupu. (Slavík, 2001)

1.4. Cíle artefiletiky

V publikacích Jana Slavíka najdeme několik cílů artefiletiky, jež se nerozcházejí, ale doplňují. Lze je shrnout: cílem je sebepoznání a poznání světa kolem nás a následné propojení těchto složek v celkové obohacení přes kulturní zvyklosti. Jedinec by po správně vedeném artefiletickém setkání měl odcházet obohacen, přinejmenším s podmětem pro přemýšlení nad sebou či o sociálních vztazích obecně.

Pro přesnější představu uvedu tři definice cílů z různých publikací, přičemž určení cílů v pedagogické činnosti je neméně podstatným detailem jako u jiných profesí.

Cílem artefiletiky je výchovně zhodnotit výtvarnou aktivitu jako symbolického prostředníka mezi niterným světem dítěte a světem lidské kultury nebo přírody (Slavíková a kol., 2010, s. 9)

Artefiletika učí děti pomocí výtvarných aktivit schopnosti psychické exprese jejich vnitřního světa a jeho konfrontaci s okolním světem, ať už z pohledu materiálního, kulturního, či například sociálního.

Hlavní cíle artefiletiky ale nejsou nikterak nové a patří k obvyklým standardům výchovy a vzdělávání v oblasti umění: učit se symbolicky vyjadřovat, poznávat a zároveň citlivě vnímat sebe a svět prostřednictvím uměleckých zážitků vycházejících z vlastního tvořivého projevu. (Slavík, 2001, s. 13)

Artefiletika prostřednictvím tvořivého výtvarného projevu učí jedince symbolickému vyjadřování a zároveň citlivému vnímání, jak endogenního, tak exogenního charakteru.

Hlavním cílem artefiletiky není samoučelná tvořivost, ale rozvoj mnohostranné schopnosti hledat a nacházet přiléhavé vyjadřovací formy k obsahům zkušenosti a v intimním vztahu k jazyku umění. (Slavíková a kol., 2007, str. 193)

Artefiletika rozvíjí obecné vyjadřovací schopnosti, zejména z hlediska hledání vhodné formy vyjádření v oblasti umění.

1.5. Základní pojmy

V artefiletice se setkáme s klíčovými pojmy, které jsou potřeba vysvětlit a přiblížit pro pochopení metody. Je zapotřebí porozumění zmíněných termínů, jelikož se budou prolínat celým projektem v praktické části.

Námět

Je jádrem nejen výrazové hry, ale i celého procesu artefiletiky. Úkolem námětu je otevřít obsah osobních zkušeností a jedinečným vzpomínkám, které se promítnou ve výrazové hře. Měl by se dotýkat osobní vzpomínky, která je uložena v paměti a je vyvolaná zadáním úkolu. Kouzlo vzpomínek je, že se můžou nečekaně vynořit, a to i ty, které téměř upadly v zapomnění.

Učitel může výběrem určitého tématu námětu navodit vhodnou situaci pro vynoření příslušného konceptu, ale nemůže vědět, zda a jakým způsobem se podaří záměr do důsledku naplnit. (Roeselová, 1999, s. 198)

Koncept

Představuje neměnné a zažité představy, na kterých se lze relativně dobře shodnout s jinými lidmi, který pochází z podobného kulturního zázemí. Každý člověk má jedinečné a osobité zkušenosti, ale i tak jsme schopni přes všechny odlišnosti si navzájem porozumět. Učitel vybírá námět tak, aby děti dokázaly objevit konceptový základ, jinak řečeno konceptualizace námětu. Koncept ze zadaného námětu se objevuje postupně během reflexivního dialogu, kde děti prezentují své pojetí námětu, dle svých představ. S největší pravděpodobností bude mít každý odlišnou představu o zadaném námětu, tudíž může vzniknout socio-kognitivní konflikt. V tento moment se dostáváme k samému jádru artefiletiky, to je ztotožnění prekonceptů s koncepty, což znamená, že osobní zkušenosti ze života se stanou prostředkem osobně angažovaného kulturního poznávání. Koncept může pro ukázkou být: láska, radost, smutek, domov, rodina apod.

Prekoncept

Jan Slavík ve své publikaci uvádí, že prekoncept můžeme také nazvat *vnitřní koncept, který předchází vnějšímu konceptu* (1997, s. 144) Prekoncept máme každý svůj vlastní. Z jedné situace, z jednoho zážitku si každý jedinec zapamatuje odlišně jevy, a tak si odnese své jedinečné duševní poznatky. Lidé mají odlišné chápání a představy o lásce, štěstí, vzteku a dalších nespočet jevů, díky kterým se od sebe odlišují. Přes náměty se dostaneme ke společnému konceptu a dokážeme se společně dobrat jednoho závěru a najít pochopení pro druhé.

Socio-kognitivní konflikt

Je střetnutí neboli konflikt různých prekonceptů, při kterém dochází k neporozumění si navzájem. Každý jedinec má individuální představu o zadaném námětu, tudíž každý ho zpracuje podle sebe a jen těžko bychom hledali dvě stejná pojetí zadání. Člověk má individuální přístup, jelikož nikdo nejsme v dětství a během života ovlivňováni stejně. V socio-kognitivním konfliktu dochází k odhalení odlišnosti, respektování jedinečnosti a k vzájemnému obohacování. Prekoncepty se v rámci reflexivního dialogu dostávají do popředí a jsou středem zájmu. Úkolem učitele je řídit závěrečnou diskuzi tak, aby skupina došla k novému poznání a společné kohezi.

Vzdělávací motivy

Díky reflektivnímu dialogu by jedinci měli dojít k propojení vlastních zkušeností s kulturně se opakujícími jevy v historii. V artefiletice se tomuto poznání říká vzdělávací motivy, které vedou k celkovému porozumění a pochopení. Vzdělávací motivy spočívají v porovnání individuálního nebo skupinového přístupu se širšími kulturními souvislostmi.

Vzdělávací motivy mohou směřovat k sebepoznávání v kulturních souvislostech nebo k poznávání prostředí – společnosti, kultury a přírody – s ohledem na osobní přístup k němu. (Slavíková a kol., 2010, s. 10)

1.6. Obsahové okruhy v artefiletice

Výběr konkrétního námětu vede k výslednému vyplynutí konceptu na povrch, ale dopředu nemůžeme vědět, do jaké míry se povede navodit správnou atmosféru k otevření konceptů. Artefiletika si klade za cíl, aby se žák dokázal vcítit do požadované role a dokázal se ve své expresivní tvorbě přiblížit k obsahovému jádru. *Expresa je prostředek, jak pro sebe i pro druhé ozřejmit osobní vidění světa, reflexe je nástroj k jeho poznávacímu zhodnocení.* (Slavík, 1997, s. 172) Při výtvarném tvoření se pohybujeme ve třech důležitých rovinách, které se vzájemně doplňují. Je to rovina výrazu, rovina komunikace a rovina formy. (Roeselová, 1999)

Výraz

Při každém sociálním setkání dochází v první fázi k výrazu. Jedinec se nachází v tvůrčím procesu mezi vnitřním a vnějším světem. *Důležitější než překlad výrazové aktivity do slov je její překlad do jiných způsobů výrazu.* (Roeselová, 1999, s. 199) Výraz se zakládá především na prožívání expresivní hry, na rozdíl od komunikace, která se snaží o její vysvětlení. Ve výrazu se projevuje originalita přístupu, ztvárnění a osobních nápadů. Účastník vyjadřuje své vnitřní já a své pocity.

Komunikace

K dialogu je zapotřebí nejméně dvou osob, kteří si budou vzájemně naslouchat, což koresponduje s myšlenkou Curberta uvedenou v publikaci do souvislosti s arteterapií. *Je zapotřebí dvou, abychom viděli jedno.* (Culbert, 1967, v Liebmann, 2005, s. 19) Cílem komunikace je zobecňování osobního přístupu až k obecně kulturním principům a najít vzájemné pochopení. Komunikační složka proběhne správně pouze tehdy, kdy jsou jedinci otevření a upřímní.

Forma

Jedná se o výslednou formu, kterou se jedinec snaží dovést podle svých představ k dokonalosti a přitom zachytit své pocity a dojmy. Záleží pouze na spokojenosti tvořícího, jelikož není důležitý názor ostatních přítomných.

1.7. Struktura artefiletické hodiny

Návaznost hodiny je předem pevně stanovená a nelze část vynechat či přeskočit, jelikož by pak setkání nemohlo mít správný výsledek. Struktura hodiny jde přes uvítání, motivaci, zadání, tvorba, reflektivní dialog až po závěrečné rozloučení. V publikaci „Dívej se, tvoř a povídej“ se autoři zmiňují dokonce o sedmi fázích v průběhu artefiletické hodiny:

1. Uvítání, případně krátký rozhovor o tom, co děti prožily v době, kdy jste se neviděli
 2. ledolamka: slouží k navození potřebné energie ve skupině, tvoří předstupu k náročnější výrazové hře
 3. ztišení
 4. motivační vstup (pohádka, příběh, oživení vzpomínek apod.) s navazujícími pokyny k výrazové hře
 5. výrazová hra
 6. reflektivní dialog
 7. závěrečné rozloučení – ukončení celého procesu
- (Slavíková a kol., 2007)

Již od přivítání by se mezi dětmi měla budovat důvěra. Popovídat si, jak se mají a co dělaly o víkendu. Poté přichází na řadu ledolamka, která odděluje probíraný běžný život z úvodu od artefiletického setkání. Může probíhat formou krátké hry, při které se děti uvolní a tím učitel přispívá pocitu příjemné a bezpečné atmosféry. Hlavní částí setkání je výrazová hra, jenž je základním kamenem pro následný reflektivní dialog. Aktivita jsou různého charakteru, tak aby

děti zaujaly a obohatily. U výrazové hry je důležité si uvědomit, že není hlavním cílem hodnotit výslednou práci. To by mohlo vést k frustraci dětí, že něco neumí a nedokáže to, což by rozhodně nevedlo k uvolněnosti při tvorbě. Vrcholem setkání je reflektivní dialog, v němž se odehrává nejdůležitější část setkání. Děti odpovídají na otázky, které jim učitel pokládá, se záměrem odkrytí konceptů, ke kterým se dostaneme přes socio-kognitivní konflikt, který vzniká na základě rozporů v prekonceptech. Děti si v rámci společného dialogu vyřikávají nejasnosti z průběhu práce a dochází ke společnému porozumění. V závěru se s dětmi rozloučíme a pobídáme je k přemýšlení nad proběhlou situací. V následujících odstavcích se budu věnovat některým fázím podrobněji.

Rozehřívací fáze – ledolamka

Po uvítacím rozhovoru přichází další část a tou je ledolamka, která má za cíl navodit potřebnou atmosféru a získat si pozornost u dětí. Ledolamka odděluje artefiletické setkání od běžného dne během dne. Krátkou hrou nebo povídáním si zajistíme pozornost dětí, které se tímto začnou soustředit na aktuální aktivitu. V ideálním případě se do hry zapojí i vedoucí osoba, to odbourá zbytečný strach u dětí a pomůže to k uvolněné náladě.

Výrazová hra

Je hlavní součástí artefiletického setkání, jedinec tvoří na základě námětu. Výrazová hra má vždy pravidla, protože bez pravidel nelze nic hrát, jen někdy jsou více či méně stanovená. Jedinec ve výrazové hře může projevit svoji individualitu, ale zároveň spolupracovat s ostatními ve skupině na společné téma. Formou je exprese – výrazový projev (hudební, výtvarný, dramatický). Výrazová hra je díky svému průběhu zdrojem informací, symbolů, které vedou k (sebe)poznávání. Vychází z běžných osobních zážitků a zkušeností zúčastněných. (J. Slavík, 1997)

Reflektivní dialog

Po tvůrčí fázi přirozeně vyplyne reflektivní dialog, který je diskurzivním vyústěním výrazové hry. *Doprovodný dialog označujeme jako reflektivní, protože se obrací zpět k minulým zážitkům a hledá v nich poznání, zpravidla na podkladě socio-kognitivních konfliktů.* (Slavík & Wawrosz, 2004 str. 235) Zúčastnění jedinci mají prostor otevřít se skupině, vyprávět o svém díle a pojmenovat své pocity a zároveň se učí vzájemnému naslouchání. Rozvíjí své komunikační a vyjadřovací schopnosti a zároveň s tím i vnímání ostatních a vztahu mezi nimi. Pravděpodobně dojde k socio-kognitivnímu konfliktu, který za pomoci učitele překonají a dostanou se ke skupinové kohezi. Učitel v této situaci ovlivňuje, kam dialog povede, jeho cílem

je dostat se k širším kulturním souvislostem. Jedinci se nemusí obávat, že budou během reflektivního dialogu hodnoceni, jelikož to není primárním cílem. Úkolem reflektivního dialogu není rekapitulovat původní zážitek, ale pochopit, co se během něj událo. (Slavík, 2001) V této části procesu je ještě podstatnější pocit bezpečí, který zajišťuje otevřenost a upřímnost žáků sdělit ostatním své pocity a vlastní zážitky. V reflexi jsou dvě složky, které se doplňují, jsou to: retrospektivní pohled tvořícího na celý proces jeho aktivity a porovnání vlastní výsledné práce a zážitků z tvorby s ostatními, nalézání souvislostí a odlišností, které vedou v novému poznání. (Slavík, 2001)

1.8. Požadavky na vedoucí osobnost artefiletického setkání

Člověk, který se rozhodne vést artefiletické setkání, by měl disponovat určitými předpoklady, bez kterých se neobejde. Silnou složkou jeho povahy musí být empatie a chuť vést děti k sebepoznání. Od učitele se vyžaduje, aby měl kladný vztah k dětem a budoval příjemnou, bezpečnou atmosféru mezi dětmi. Ke klidnému průběhu napomáhá, aby si skupina s učitelem domluvila pravidla, kterými se budou řídit. Ujednání pravidel artefiletika přejímá z arteterapie, kde je tento akt běžný.

Učitel by měl splňovat všechny následující body, jelikož bez nich není možné vést artefiletické setkání zcela správně s požadovaným nadhledem. Slavík se o těchto bodech zmiňuje ve svých knihách.

- a) Osobnostní vyspělost
- b) Moudrost
- c) Umět zajistit bezpečné prostředí vzájemné důvěry
- d) Respekt k upřímnosti a otevřenosti žáků, ale respektovat i tajemství
- e) Dostatek zkušeností s vedením skupin
- f) Vyzkoušet si artefiletické principy na sobě - v ideálním případě absolvovat zážitkový kurz
- g) Mít přehled ve výtvarném umění a obecně ve výtvarné kultuře
- h) Sebekázeň

(J. Slavík, 1997)

I výběrem prostoru můžeme navodit dobré rozpoložení skupiny nebo naopak. Právě proto je tento detail na volbě učitele. Vyvarovat se různým rušivým elementům, například otevřeným oknům směrem k rušné silnici nebo předcházet náhodně přichozím do místnosti. Upozornit

ostatní můžeme pomocí lístečku na dveřích, že nemají do místnosti v tento vymezený čas chodit, protože i příchod dalšího člověka může být velmi nepříjemnou situací. Osoba na sebe upoutá pozornost a dětem se přeruší tok myšlenek, na který se špatně navazuje.

Učitel chce být respektován, ale to není výsadou jen artefiletiky, ale i jiných oborů. Zároveň musí umět respektovat žáky. Umět jim naslouchat a porozumět, s tím souvisí respektování jejich soukromí, které nechtějí s ostatními sdílet. V takovém případě, učitel na žáka nedoléhá a nechá ho říct jen to, co uzná za vhodné.

V ideálním případě by si učitel měl aktivity, které chce s dětmi praktikovat, vyzkoušel sám na sobě. Jedině tak se může učitel dobře připravit a předvídat situace, jež mohou nastat. Pro lepší porozumění a lepší výsledky při praxi v artefiletice je dobré absolvovat zážitkový kurz, který má za cíl jedince rozvíjet v oblasti zážitkové pedagogice.

2. DĚTSKÉ ORGANIZACE

V této kapitole se budu věnovat organizacím, které se podílejí na využití volného času dětí a mládeže. Aktuálně je velmi mnoho možností, jak dítě může trávit volný čas. Mezi nejznámější patří Skauti, Pionýr a Sokol, které spadají pod občanská sdružení. Avšak jsou ještě další instituce, které se zabývají touto problematikou. Nejdříve vymezím, co si pod pojmem volný čas přesněji představit a uvedu funkce výchovy ve volném čase, které korespondují s cíli jednotlivých organizací.

2.1. Definice volného času

Opakem volného času je doba, ve které člověk plní své povinnosti, tzv. sféra povinností. Patří do ní činnosti, které člověk vykonat musí bez ohledu na to, zda mu jsou příjemné, či nepříjemné. (Pávková, 2014, s. 11)

Čas, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat bez pocitu povinnosti. Přinášejí nám uvolnění a příjemné prožitky.

Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností. (Hofbauer, 2004, str. 13)

Čas, který zbyde po odečtení povinností a je to prostor pro kultivaci osobnosti a obohacování svého života způsobem, který jedinec uzná za vhodný.

2.2. Funkce výchovy ve volném čase a její cíle

České oficiální dokumenty za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzace, sociální prevenci a výchovu. (Hofbauer, 2004, str. 15)

Ve **výchovně-vzdělávací funkci** dochází k formování žádoucích postojů a morálních vlastností dětí a mládeže. Kultivace zájmů, rozvíjení schopností a uspokojování potřeb. Ve volném čase, kdy děti tráví čas ve skupině, dochází k sociálnímu učení, které je pro jedince jednou z nej přirozenějších cest k novému poznání.

Zdravotní funkce se zaměřuje na udržování a podporu zdravého životního stylu. Střídáním činností různého charakteru udržujeme u jedince pozornost a hlavně využíváme, jak pohybový aparát, tak i duševní bohatství.

Sociální funkce je naplňována formou zabezpečení dětí v době, kdy rodiče jsou zaneprázdněni povinnostmi a o děti v tento čas je postaráno alternativně. U dětí dochází při navštěvování zájmových skupin k rozvíjení sociálních vztahů a utváření nových sociálních vazeb.

Ve volnočasové výchově má **preventivní funkce** velmi důležitou roli, protože se jedná o metodu velmi účinnou před sociálně-patologickými jevy, čímž rozumíme například požívání alkoholu a experimentování s jinými drogami či jiné závislosti, ničení cizího majetku, krádeže apod. (J. Pávková, 2014)

Z uvedených funkcí lze odvodit dílčí cíle, které lze shrnout: *obecným cílem výchovy ve volném čase je naučit jedince hospodařit s volným časem, rozumně ho využívat a oceňovat volný čas jako významnou životní hodnotu.* (Pávková, 2014, s. 17)

2.3. Rozdělení organizací

Organizace zabývající se volným časem mohou být neziskové nebo komerční. Nezisková organizace negeneruje zisk pro vlastníky, ale získané peníze opět vkládá do činnosti na její další fungování. Patří sem nestátní neziskové organizace neboli občanské sdružení, církevní a náboženské společnosti a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Komerční organizace generují zisk, který je rozdělován mezi vlastníky, jež jsou zastoupené živnostenským podnikáním v oblasti volného času. (Pávková 2014)

Podrobněji se budu zabývat občanským sdružením, které je nejstarší a nejrozšířenější nestátní nezisková organizace v České republice. Cílem je uspokojování zájmů členů. Lze je rozdělit podle zaměření na zájmové, všestranné, kognitivní se zaměřením na ochranu přírody, na pobyt v přírodě, na uměleckou tvořivost, společensko-vědní a technické (Pávková, 2014)

Zájmový charakter má například český tělocvičný spolek Sokol. V programu jsou převážně obsaženy tělovýchovné aktivity. Mezi poznávací a zaměřené na ochranu přírodu patří spolek Duha a Brontosaurus.

Všestranné zaměření splňuje Junák – český skaut s přibližně šedesáti čtyřmi tisíci zaregistrovanými členy, jež se tímto stávají nejrozšířenější organizací v České republice. Mají základní trojici principů, kterými jsou 1) *odpovědnost za sebe a svůj rozvoj* 2) *spolupráce, pochopení a odpovědnost vůči druhým lidem i životnímu prostředí* 3) *hledání duchovních hodnot, které člověka přesahují.* (www.skaut.cz) Další organizací rozvíjející všestrannost jedince je Pionýr, který má aktuálně zapsáno přibližně 14 tisíc členů do věku 26 let, čímž se stává druhým nejrozšířenějším občanským sdružením v České republice. V následující kapitole

objasním náplň Stanov Pionýra a Programu Pionýra, jelikož projekt bude právě aplikován v oddíle, který je pod touto organizací zaregistrovaný.

3. ORGANIZACE PIONÝR

V Pionýru je aktuálně zapsáno přibližně 14 tisíc členů do věku 26 let, čímž se stává druhým nejrozšířenějším občanským sdružením v České republice. (Výroční zpráva Pionýra 2018)

V této kapitole přiblížím organizaci Pionýr, která vychází ze základních dvou dokumentů, což jsou stanovy a program. Stanovy se zabývají důležitými pravidly a postupy, kterými se při této činnosti řídíme. Náplní programu je popis, co děláme a proč. Dokumenty se doplňují a navazují na sebe. Každý rok se koná výroční konference, kde se projednávají. Nejdříve uvedu informace ze stanov, které jsou důležité pro orientaci, jak funguje organizace. Podrobněji se budu zabývat programem Pionýra, protože z něj lze vyčíst cíle a náplň činnosti.

Stanovy

Ze stanov jsem vybrala důležitou část, bez které si lze jen obtížně představit hierarchii v oddíle a následně její fungování v praxi. Jednotlivé oddíly jsou zapsány pod Pionýrskými skupinami, které jsou pobočné spolky Pionýra. Pod jednou skupinou může být zaregistrováno více oddílů. Dle stanov Pionýra: *Pionýrská skupina je tvořena nejméně 15 členy ve věku do 26 let a současně nejméně dvěma členy staršími 18 let s kvalifikací, stanovenou vnitřní směrnicí spolku, z nichž jeden je vedoucím pionýrské skupiny a jeden je hospodářem pionýrské skupiny. Současně musí registrovat nejméně jeden oddíl, který sdružuje alespoň 5 členů ve věku do 18 let, nebo klub.* (Stanovy Pionýra a Program Pionýra, 2015, s. 9)

Program

Obsahem programu jsou tři části: **1. Kdo jsme, 2. O co usilujeme a 3. Kam směřujeme.**

V první části se dozvíme, co organizace může poskytnout a nabídnout člověku. Jinými slovy představení organizace. Organizace sdružuje děti, dospívající a dospělé, kterým umožňuje zúčastňovat se akcí, kde se setkávají s dalšími lidmi. Z jedince se snaží postupnými kroky udělat člověka, který si dokáže poradit za každé situace a má touhu se zdokonalovat. *Veškerá činnost v Pionýru směřuje k výchově jedince – od dítěte až k aktivnímu, slušnému a svobodnému člověku, který najde své místo ve společnosti a bude jejím platným občanem.* (Stanovy Pionýra a Program Pionýra, 2015, s. 35) Členem se může stát kdokoli, kdo o to stojí, je to demokratický a dobrovolný spolek dětí. Pionýr dává dětem možnost trávit volný čas s jinými dětmi, objevovat a poznávat svět kolem sebe, ale i zažívat běžné situace. Setkávají se na pravidelných týdenních schůzkách, víkendových výletech, táborech, kde spolu hrají různé hry, sportují, soutěží, zpívají u ohně atd.

Obsahem druhé části jsou cíle práce Pionýra, kterých se snaží: *prostřednictvím her a praktických aktivit předávat hodnoty, rozvíjet znalosti a dovednosti, upevňovat postoje k okolnímu světu, aby z každého vyrostl člověk:*

- *přátelský, snášenlivý, s vůlí spolupracovat*
- *hledající řešení problémů, praktický a schopný si poradit v krizových situacích*
- *zvědavý a tvořivý, uplatňující kritické myšlení*
- *rozvíjející kulturní vnímání i fyzickou zdatnost*
- *odpovědný sám za sebe a ochotný pomáhat*
- *vědomý si svých práv i povinností*
- *neprosazující se na úkor ostatních*
- *respektující odlišné vnímání hodnot*
- *dodržující pravidla a sdílení společné hodnoty*
- *s pevnými zásadami, nepodléhající okamžitým výhodám*
- *platný jako člen společnosti, týmu i rodiny*
- *připravený být oporou pro blízké*
- *snažící se porozumět minulosti i dnešnímu světu*
- *s jasným pohledem na svět i naslouchající*
- *vnímající přírodu a usilující o trvale udržitelný rozvoj*
- *aktivní, občan odpovědný vůči místu, kde žije, své vlasti i celé Zemi*

(Stanovy Pionýra a Program Pionýra, 2015, s. 34)

Cílem je, aby z jedince vyrostl tolerantní, chápavý, přátelský člověk, který umí spolupracovat. Je samostatný a umí řešit nečekané situace. Ke každé situaci přichází s nadhledem a řeší ji s pevnými zásadami. Respektuje názory a postoje druhých.

Kooperativní uspořádání v úkolové situaci je založeno na principu spolupráce při dosahování cílů. Výsledky jedince jsou podporovány činností celé skupiny a celá skupina má prospěch z činnosti jednotlivce (Kasíková, 2010, s. 27)

Do třetí kategorie spadají ideály Pionýra, které jsou základními hodnotami, jež se snažíme při práci s dětmi naplňovat a tím je předávat další generaci. Ideály jsou tzv. **7P**, **Paměť**, **Pomoc**, **Poznání**, **Pravda**, **Přátelství**, **Překonání** a **Příroda**. (Stanovy Pionýra a Program Pionýra, 2015, s. 35) Ideál **paměti** má na mysli znalost dějin a jejich respektování. **Pomáháme** ostatním bez očekávaného revanšování. Vedeme děti k **poznání** a vědění sebe samotného a okolního světa.

Pravdomlupnost a spravedlnost je samozřejmostí při každé hře, aktivitě. Atmosféra v oddílech je přátelská a snažíme se o začlenění každého bez rozdílu při různých aktivitách, kde překonáváme překážky a v dětech podporujeme statečnost. Většinu času trávíme v přírodě, o kterou se sluší starat a chránit ji.

4. POROVNÁNÍ CÍLŮ ARTEFILETIKY S CÍLI PROGRAMU PIONÝRA

V této kapitole se budu zabývat cíli artefiletiky a programu Pionýra. Zaměřím se na jejich prolnutí a možnosti využití artefiletiky v oddílech. Konkrétně na naplňování vybraných cílů, které jsou podobné, ne-li stejné, u obojího.

Cílem Pionýra je mnohostranné komplexní utváření osobnosti jedince dle výše citovaných morálních zásad a ideálů. Artefiletika může být využita jako jedna z možných metod k dosažení dílčích cílů, zaměřených na rozvoj konkrétních vlastností a dovedností. Těmi hlavními jsou poznání sebe a okolního světa, rozvíjení sociálních vztahů, podpora kooperačního jednání, rozvoj komunikace a sociální komunikace, kulturní poznání.

Sebepoznání a poznání světa je u Artefiletiky jedním z hlavních cílů. Oproti tomu v programu Pionýra to je jeden z dílčích cílů, které se snažíme činností oddílu naplňovat, což ve většině případů probíhá při aktivitách a praktických ukázkách. Artefiletika v tomto případě může posloužit jako obohacení formy, jak těchto cílů dosáhnout.

Pod rozvíjení sociálních vztahů bych přiřadila všechny vlastnosti, jež má mít společensky uplatnitelný jedinec. Patří sem empatie, tolerance, respektování cizích názorů a odlišných postojů a hlavně kooperativní chování člověka. V socio-kognitivním konfliktu je velice důležité tyto aspekty využívat a úkolem vedoucí osoby je, aby v dětech tyto vlastnosti podporovala a upevňovala. V oddílech děti také vedeme k těmto postojům a dovednostem.

Komunikaci u artefiletiky najdeme hlavně v reflektivním dialogu, kde jedinec musí být schopen vyhodnotit proběhlou situaci a umět se vyjádřit. Komunikace může probíhat i při zpracovávání jednotlivých úkolů, jak verbální, tak i neverbální, což vede k rozvíjení sociální komunikace, která napomáhá posilovat sociální vztahy. Ke komunikaci dochází v oddíle zcela běžně, jelikož děti pracují převážně skupinově a musí řešit nejen různé připravené situace v rámci programu, ale i ty nenadálé.

Kulturní poznání opět nalezneme zastoupené v obou porovnávaných okruzích. V oddílech jdeme naproti kulturnímu poznání navštěvováním velkého množství památek a i při tvorbě programu je běžné zařazování témat, které vedou k rozšiřování znalostí v oblasti různých kultur. V artefiletice je obvyklé poznávání kultur skrze zpracovávání jednotlivých úkolů, poněvadž každý jedinec přichází s vlastním prekonceptem, který si přináší ze svého kulturního zázemí a vlastních zkušeností. Jindy je zapotřebí kulturního ukotvení do souvislostí od vedoucí osoby.

PRAKTICKÁ ČÁST

Teoretické poznatky vytváří zázemí pro praktickou část, která je převážně didaktického charakteru. V praktické části uvedu podmínky a prostředí realizace projektu, které jsou nezbytné pro ucelenou představu, jak náš oddíl funguje a co je jeho náplní. Pro představu, v jaké sociální skupině projekt bude aplikován, uvedu charakteristiku členů, kteří se účastnili všech nebo většiny úkolů.

Hlavním obsahem praktické části jsou jednotlivé aktivity, které jsou popsány od potřebných pomůcek, přes námět, až k reflektivnímu dialogu. Ten má předem stanovený cíl, který by se měl naplnit, ale zkušenosti a nálada dětí se předpokládá zcela nedají. Poté navážu vyhodnocením osobní praxe a rozбором reflektivního dialogu vybraných členů ze skupiny.

1. CÍLE PROJEKTU

Cílem praktické části je vytvořit a ověřit artefiletický projekt zaměřený především na posílení kooperačních dovedností. Aktivitu jsem přizpůsobila především konceptům, které mají rozvíjet jedince ve vnímání sebe a jedinců, kteří jsou kolem a na vzájemné působení.

Ráda bych artefiletickými principy ovlivnila budoucí pojmání her v oddíle, u kterých bych zařadila reflektivní dialog a uvědomování si, že si každý jedinec přináší své prekoncepty. Nejvíce jsem se zaměřila na posílení a rozvíjení spolupráce, jelikož v oddíle velmi často hrajeme hry a děláme aktivity, které se bez této kompetence neobejdou. Na vedoucí pozici jsem čtvrtým rokem a z průběžného sledování jsem shledala jisté nedostatky. Netýká se to všech jedinců, každopádně stále je mnoho prostoru pro zlepšování kooperativního jednání. Vím, že je to otázka dlouhodobé a setrvačné práce s jedinci, ale předpokládám alespoň minimální kladné výsledky, které do budoucna poslouží jako zázemí pro další rozvoj. Mým dílčím cílem je, aby si jedinci uvědomili, že mají vliv na ostatní a zároveň jsou ovlivňováni.

2. PODMÍNKY REALIZACE PROJEKTU

V této kapitole se zaměřuji na oddíl, kde se věnujeme volnému času dětí. Oddíl Vodáci má vodácko-turistické zaměření. Působím zde, jako jeden ze tří vedoucích, zároveň zastupuji oddíl právně jako statutární orgán, a proto jsem se rozhodla aplikovat principy artefietiky právě tady. Naší činností dáváme dětem možnost cestovat po České republice a dalších státech. Primárně se děti v oddíle socializují a učí se spolupracovat s ostatními. Oddíl je heterogenní a nedělíme děti podle věku, protože naším cílem je, aby děti spolupracovaly skrze různé věkové kategorie. Jinými slovy, mladší se učí od starších, kteří jim pomáhají, jakožto zkušenější. Členům je od 6 let do 15 let a poté se stávají instruktory.

Oddíl je aktuálně zaregistrovaný pod Pionýrem, kde se školíme na vzdělávacích kurzech akreditovaných od MŠMT¹, které jsou nezbytné pro práci s dětmi. Naš oddíl je v 1. PS² Podskaláci. Veškeré výlety a akce jsou zaznamenány v kronikách, kde lze dohledat historii oddílu, která je velmi obsáhlá a proměnlivá. V posledních třiceti letech má stále členy, kteří se průběžně obměňují. Děti nám postupně odrůstají, někteří odcházejí, ale jiní mladší přicházejí. Pod naši pionýrskou skupinu spadá ještě oddíl Ontario, který je zaměřený více na hraní her a spíše nižší věkovou kategorii dětí a turistice se příliš nevěnují.

2.1. Specifikum oddílu Vodáci v rámci Pionýra

U oddílu Vodáci lze již podle názvu odhadnout, čím je náš oddíl odlišný od jiných. Naší hlavní aktivitou je sjíždění řek na kánoích nebo na raftech. Do oddílu jsou přijímány děti od šesti let. Naším cílem jsou tedy z bezpečnostních důvodů převážně technicky nenáročné řeky, které jsou o to zajímavějším svým okolím.

Dítě, které přijde do oddílu je bráno za nováčka, a to až do doby, než splní nováčkovské zkoušky. Mezi ně patří znalosti o oddíle a jeho infrastruktuře, pravidla chování na výletech, na vodě a v neposlední řadě docházka, jak na schůzky, tak na výlety. Poté dítě podepíše slib do oddílové kroniky na slibovém místě, které se nacházejí v České republice, ale i v zahraničí. Jedním z nejčastěji navštěvovaných je v Prokopském údolí v Praze u jezírka. Přibližně do dvanácti let jsou mladšími vodáky a můžou se například zúčastňovat demokratického hlasování, kdo bude děti zastupovat v oddílové radě, která má hlasovací právo na poradách v rámci oddílu. Okolo dvanáctého roka dítěte proběhne porada mezi vedoucími, jestli dítě má

¹ MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

² PS - Pionýrská skupina

předpoklady stát se starším vodákem, kdy už má určitou odpovědnost za družinu a musí zvládat základní dovednosti pro budoucí vedení týmu. V patnácti letech opět po uvážení vedoucích se může jedinec stát rádcem, jinými slovy instruktorem. Jeho úkolem je dohlížet, motivovat a pomáhat vedoucím družin, pokud sám na nějaký úkol nestačí. Dále se podílí na fungování oddílu, dostává přidělené, nebo jím zvolené, úkoly. Pokud na ně nestačí, pomáhají mu v začátcích zkušenější členové oddílu.

Scházíme se jednou týdně v klubovně, kde hrajeme většinou pohybové hry a občas i deskové. Když to počasí dovolí, zůstáváme venku v přírodě. Přibližně jednou za měsíc jezdíme na víkendové výpravy od pátku do neděle. Na podzim vyrážíme pravidelně na podzimní prázdniny. Nejdůležitější je tábor, který vždy uzavírá oddílový rok a koná se čtrnáct dní na začátku července. Poté ještě navazuje týdenní pokračování tábora pro starší, kam jezdí členové od starších vodáků po vedoucí.

V zimě jezdíme buď na sjezdovky nebo na běžky, na jaře, jakmile už je příjemně teplo, vyrazíme na vodu. Zpravidla jsou to tři výlety před táborem. Ostatní výpravy chodíme na pěší výlety do přírody nebo připravíme speciální program. Mezi výjimečné akce patří výlety cyklistické, na koně, zaměřené na natáčení filmů nebo focení komiksů apod. Po celý rok máme pro děti připravené programy na téma, které je dané celoroční hrou. Na táboře máme vyvrcholení celého roku, a to táborovou hrou, která má velkolepý závěr na konci. Celé to završí závěrečný oheň, kde každý zúčastněný dostane prostor podělit se s ostatními o své poznatky či případné výhrady k táboru a celému roku.

Cíle oddílu Vodáci

Cíle oddílu se odvíjejí od programu Pionýra, které se snažíme naplňovat při hrách a různých aktivitách. Předáváme dětem morální hodnoty, které jsou nejčastěji nejlépe přejímány příkladným chováním vedoucích. Naším cílem je dětem předat zkušenosti, které jsme my převzali od starších kamarádů. Udržovat kamarádkou atmosféru mezi členy a také je obohatit o poznání. Učíme děti k základním tábornickým dovednostem, jako je rozdělávání ohně, stanování, vázání základních uzlů, jízda na lodi atd. Dále u dětí rozvíjíme logické myšlení, kooperační jednání, cílevědomost...

Na začátku září přijímáme nové členy, kterým je přizpůsoben program na schůzkách a na výletech, a to tak, aby se vzájemně poznali. Naším hlavním cílem je, aby každý nový člen našel v oddíle kamarády, včetně dětí, pro které je socializace obtížná. U dětí se snažíme posílit a zlepšit klíčové kompetence. Především kompetence sociální, personální, či k řešení problémů.

Přibližně jednou za dva roky jsou děti na začátku nového školního roku rozděleny do nových družstev, ve kterých zůstávají rozděleny až do další změny. Děti rozdělují vedoucí na základě jejich schopností tak, aby byly týmy vyrovnané. Při rozřazování posuzujeme zkušenosti, schopnost vést skupinu, cílevědomost, soutěživost, sportovní nadání aj. U dětí podporujeme a rozvíjíme jak individualitu, ale také kooperační schopnosti. Ve většině případů jsou jednotlivé aktivity připraveny pro celý tým, při kterých je zapotřebí spolupráce a zapojení všech členů. V takovém případě u dětí dochází k rozvíjení kooperačních dovedností, mezi které řadíme: *zodpovědnost za práci v týmu, porozumění, respektování odlišných názorů, zkušeností, postojů a potřeb druhých, nápomoc, vzájemnost, dodržování společenským dohodnutých pravidel, učí také komunikačním dovednostem.* (Machalíková & Musil, 2015, s. 46)

2.2. Prostředí pro uskutečnění projektu

S výběrem prostředí pro aplikování projektu jsem neměla velké obtíže. Většinu úkolů jsme dělali v naší klubovně, která se nachází na klidném místě a je všem zúčastněným známá. Děti se tu cítí komfortně a bezpečně, což napomáhá k otevřenosti, sdělnosti a uvolněnosti. Klubovna je místnost přibližně 5x12 metrů s vlastním umyvadlem, takže je vyhovující pro výtvarné činnosti a hlavně pro jejich následný úklid. Je zde možnost pracovat jak na zemi, tak i na stolech.

Nicméně první tři úkoly jsme dělali na víkendovém výletě na běžky v únoru, kde jsme byli ubytováni v místní základní škole. Měli jsme k dispozici několik místních tříd a školní kuchyňku, kterou jsem využila pro realizaci projektu. Místnost byla dostatečně velká, tudíž nebyl problém pracovat, jak na stolech nebo po jejich odsunutí využít prostoru na zemi.

Ostatním vedoucím a rádcům jsem dala možnost se účastnit aktivit, ale nebylo to povinností. Nebo se mohli na průběh jen dívat, akorát jsem je poprosila, ať jsou přítomni od začátku do konce a nebudou případnými příchody a otevíráním dveří vyrušovat koncentraci dětí.

3. CHARAKTERISTIKA SKUPINY

Složení skupiny bylo vždy trochu odlišné, protože se nestalo, že by se účastníci dostavili na všechna setkání ve stejném složení. Nicméně, každé dítě se aktivně účastnilo minimálně čtyř aktivit. Sešli jsme se vždy nejméně ve skupině s osmi členy. Některých úkolů se účastnili i rádcí.

3.1. Charakteristika vybraných členů

Na podrobnější charakteristiku jsem vybrala členy tak, abych představila různorodost dětí. Děti určitou vlastností vyčnívají nad ostatní nebo v reflektivním dialogu měli nejvýraznější přínos. Jména jsou změněna, aby byla zachována anonymita jedinců. Charakteristika má dvě části, první je dle mého pozorování, u druhé se popisuje účastník sám. Věk aktérů je velmi rozdílný, takže tomu odpovídá i úroveň vlastních charakteristik a případné chyby v gramatice jsem ponechala pro zachování autentičnosti.³

Klára (15 let)

Citlivé děvče, které je vždy veselé, je velmi kamarádská s velkou mírou empatie, vždy všem ráda pomůže. Dochází na osmileté gymnázium a zároveň je výtvarně zručná. Má staršího bratra, který také chodí do oddílu (Matěj 19 let). Do oddílu sama chodí 10 let. V poslední době má psychické problémy, které jsou řešeny ambulantně. Rozvádějí se jí rodiče, což asi žádné dítě nepřejde bez povšimnutí. Má nízké sebevědomí, které vede k následkům s tím spojené.

Jsem podle mě docela hodná a empatická, s tím taky trochu souvisí, že jsem hodně citlivá a hned si skoro všechno беру osobně. Nemám moc sebevědomí a sebedůvěru, vlastně vůbec a radši upřednostňuji druhý než sebe. Ráda a často nosím černou barvu, možná taky proto, že jsem teď poslední dobou hodně smutná. Jsem ráda ve společnosti lidí, mám vždycky radost, když můžu být s kámošema. (Klára)

Klárku jsem osobně poprosila, jestli by mi napsala na sebe charakteristiku, jelikož vím o jejích aktuálních problémech. Bylo to pro mě přínosné, jak k této práci, tak do oddílu, abychom věděli, jak s ní můžeme pracovat. Na základě tohoto nápadu jsem poprosila i ostatní o jejich autonomní charakteristiky.

³ uvedený věk je aktuální k začátku realizace projektu

Marie (9 let)

Ve známém kolektivu je velmi upovídaná. Trvá jí déle, než se adaptuje a najde si kamarády. Na svůj věk je velmi bystrá a má širokou slovní zásobu, pravděpodobně díky své výrazné zálibě ve čtení. Je hravá, tvořivá a ráda zpívá. Mezi její slabé stránky patří sporty a pohybové aktivity

Moc ráda zpívám a spím. Nesnáším nakupování to je nuda. (Marie)

Vojta (9 let)

Je velice komunikativní a je velmi rád středem pozornosti. Zvláště, když mu okolí naslouchá. Má osobitý projev, na který si děti musely zvyknout, ale rozhodně to nikdy nebyl důvod k vyčleňování z kolektivu. Do všech aktivit jde s velkým nadšením a rád dodělává věci až do konce s pečlivostí.

Občas si na počítači skládám vlastní písničky, tudíž z toho vyplývá že rád zpívám. Taky si rád čtu. Ve škole mám celkem dobré známky. Nejde mi matematika. Sport mi už nejde vůbec takže, jsem ve škole ve velké nevýhodě. Jsem hrozně upovídaný a líný. (Vojta)

Pavel (11 let)

Velmi komunikativní a zvědavý chlapec, jeho neustálé otázky se někdy zdají až nekonečné. Doma se mu nedostává přílišné pozornosti, tu má jeho mladší bratr, který též chodí do oddílu. Možná proto na sebe rád strhává pozornost. Ale zároveň je na svůj věk velice rozumný, vychází jak s mladšími, tak i se staršími členy. V oddíle je necelý rok a zároveň je to jeden z neaktivnějších současných členů. Je vděčný za jakoukoliv aktivitu.

Jsem ukecaný, přátelský, společenský, někdy jsem středem pozornosti. Někdy jsem urážlivý a vztekly. Zapomnětlivý a pomáhám rád ostatním. (Pavel)

Bára (16 let)

Bára je pouze rok mezi rádci, ale stále se ještě více vidí jako součást jejího bývalého týmu, velmi soutěživá a hry hodně prožívá. Dokázala celé družstvo namotivovat k co nejlepším výsledkům, i když se jim nedařilo. Je velmi citlivá a často si bere věci osobně. Zároveň je empatická a každému ochotně nabídne pomoc. Cílevědomost patří k jejím silným stránkám.

Myslím si, že jsem cholerik a mezi mé silné stránky nepatří trpělivost. Další vadou mé osobnosti je rozhodně to, že nemám smysl pro humor a nechápu vtipy ostatních. Co se týče mých výtvarných schopností jsem spíše podprůměrná. Naopak vynikám v hudbě. Určitě si na sobě vážím své morálky a rozhodně se nedá říct, že bych byla líná. A v poslední řadě si myslím, že jsem docela pohotová v řešení problémů. (Bára)

Eva (18)

Má stabilně dobrou náladou, přátelská a empatická. Je velice sportovně založená a má spoustu koníčků. Má ráda svobodu a miluje cestování s dobrodružstvím.

Jsem čerstvě dospělá, ale rozhodně se tak necítím. Mám ráda, když můžu být ve společnosti spousty lidí a ráda sranduju. (Eva)

4. SOUBOR AKTIVIT PROJEKTU

Zadávané aktivity jsou postaveny na konceptech, které jsou zaměřeny na socio-kognitivní jednání a sebepoznání ve vztahu ke skupině. Úkoly jsem připravovala tak, aby byly posíleny dovednosti členů v oddíle, posíleny vztahy mezi nimi, ale i mimo oddíl. V oddíle se snažíme v dětech vzbudit zájem o poznání. Konkrétně zážitkovou formou při programech a při praktických ukázkách. Připravila jsem si aktivity, které mají stejný hlavní cíl, a to rozvíjet kooperativní chování. Úkolů je celkem sedm a jsou uvedeny v pořadí, které odpovídá reálné posloupnosti realizace. Posloupnost aktivit ovlivnila technika, kterou měly být zpracovány. Pořadí určovala metoda výrazové hry. Volila jsem mezi výtvarně kreativními činnostmi nebo aktivitami, které jsou více na zamyšlení a uvědomování svých postojů. Chtěla jsem dětem představit artefiletiku v rozmanitosti. Jednotlivé úkoly představím v následujícím textu.

Realizace proběhla během tří měsíců v klubovně nebo na výletech a před první realizací jsem děti informovala o artefiletických aktivitách na konci předchozí schůzky. Pracovala jsem se strukturou artefiletického setkání, kdy jsem od přivítání dbala na uvolněnou atmosféru a navázala s dětmi kontakt. Následovala ledolamka s motivací k výrazové hře s reflektivním dialogem a setkání jsem zakončila rozloučením.

Děti si při zpracovávání píší poznámky na pomocný papír, zapisují si postřehy, na co myslí, na co se soustředí. Zaznamenávání svých myšlenek napomáhá k uvědomění, co se v nás a okolo nás děje. Poznámky slouží jako výchozí podklad pro reflektivní dialog.

Artefiletickou praxi jsem si ošetřila i po právní stránce. Požádala jsem rodiče o podepsání souhlasu o pořízení a zpracování fotografií a zvukového záznamu jejich dětí. V přílohách je vložen formulář souhlasu, a protože chci zachovat anonymitu dětí, tak není vyplněn.⁴

⁴ viz. Příloha č. 1 v příloze

1.1. Procházka v neznámém městě.

Námět: Ocitli jste se ve městě, kde nikoho neznáte, neumíte místní řeč a máte určitý čas na prozkoumání místních uliček a atrakcí.

Koncept: Setkání, samota, strach, nervozita.

Cíl: Zamyšlení a uvědomění si, jak se chovají při střetu s jinou osobou. Zdali jsou dominantní nebo naopak a jak s tím zacházet při společné práci.

Ledolamka: Děti udělají postupně různé seřazování do zástupu podle následujících kritérií: věku, výšky, velikosti dlaně a nakonec podle velikosti nohy. Dle tohoto seřazení rozdělíme děti do dvojic, podle toho, jak stojí vedle sebe. Poté jim řekneme, že se budeme procházet po městě.

Pomůcky: Tužky, fixy, plánec města na dvojici A2.⁵

Postup: Děti dostanou mapu, kterou si prohlédnou. Poté dostanou obyčejnou tužku a vyberou si místo, kde chtějí začít ve svém putování městem. Upozorníme je, že tužku nesmí zvednout, jen se někde na mapě můžou zastavit, ale pak zase pokračovat v cestě. Chvilí necháme děti cestovat pouze s tužkou (přibližně 5 minut), ale po nějaké době ji nahradíme barevnou fixou. Přibližně po deseti minutách dětem řekneme, že se již stmívá a musejí si najít místo, kde by chtěli složit hlavu a přečkat noc.

Instrukce: *Jste ve městě, kde jste poprvé, neumíte místní řeč a neznáte tam nikoho, abyste se zeptali na cestu. Chodíte městem sem a tam. Udělejte si dvojice s člověkem, který má podobně velkou nohu. Tužkou, kterou dostanete, zakreslete své pohybování městem do mapy. Tužku při značení nezvedejte z mapy.*

Reflexivní dialog: Jak se vám pracovalo ve dvojici? Popište vaše putování od začátku až do konce. Jak jste se zachovali, když jste se střetli v jednom místě? Bylo vám nepříjemné nebo příjemné, že jste sami? Cestujete raději s někým a proč? Byl rozdíl mezi značením cesty tužkou nebo fixou?

⁵ viz. Příloha č. 2 v příloze

1.2. Tvorba fiktivního příběhu

Námět: Na výletech vznikají příběhy, které pak můžeme vyprávět a vzpomínat na ně. Teď budeme moci tyto vzpomínky smíchat dohromady a vytvořit nový příběh.

Koncept: Vzpomínky, zážitky, spolupráce, fikce.

Ledolamka: Krátké komiksy (tři okénka), kde chybí text. Během pěti minut doplní bubliny s textem.

Cíl: Děti by měly dojít ke společným kompromisům a umět ocenit nápady někoho jiného.

Pomůcky: Vystříhané vybrané fotografie, čtvrtky A3, lepidlo, papíry A4.

Popis: Z vybraných fotografií udělat krátký komiks, do kterého mohou vepsat i komentáře. Fotografie jsou vybrány tak, aby bylo jasné, o jakou činnost se jedná. Jsou to fotky z minulých výletů a táborů.

Instrukce: *Udělejte skupinky po třech a na papír před vámi poskládejte komiks, který vytvoříte z fotografií a vámi dopsaným textem. K dispozici máte fotky z výletů, na kterých jsme byli s oddílem.*

Reflektivní dialog: Jak se vám pracovalo ve skupině? Jak jste si rozdělili role, činnosti? Co kdo dělal? Jaké jste měli nápady, spojili jste více nápadů dohromady? Na co jste se zaměřili při práci s fotografiemi? O čem je váš příběh?

1.3. Barevné protnutí

Námět: V přírodě se setkáme s velkým množstvím barev. Například na duze jsou i barvy, které jinde ani nepotkáme. Barvy se na ní krásně prolínají a nejsou pevně ohraničené.

Koncept: Hranice, propojení, osobní prostor, spolupráce.

Cíl: Cílem je, aby se děti navzájem respektovaly a našly společné pojetí jednoho prostoru. Uvědomění si, že každý člověk má osobní prostor a určité hranice, které mohou být prostupné, ale také nemusí. Nalézt společný výrazový styl dvojic, ale zároveň si zachovat svoji individualitu.

Ledolamka: Udělat kroužek a popovídat si jaký byl dnešní den, co zažily?

Pomůcky: Papíry A4, pastely, imaginativní text, noviny.

Příprava: Připravit papíry do kruhu na noviny a dostatek pastelů pro celou skupinu. Vysvětlit dětem, co je abstraktní kresba.

Popis: Zachycení svých barevných pocitů z proplouvání výletem, který je barvitě popsán (prolínání barev) - nejdříve jednotlivá práce a pak propojení prací dohromady vložením papíru mezi jednotlivé pokreslené papíry.

Instrukce: 1. část – *Před Vámi leží papíry s pastely. Po vyslechnutí příběhu se pusťte do práce, zachyťte abstraktní kresbou vaše dojmy a pocity. Okamžik, který vás nejvíce zaujal. A bez povídání, abyste se nerušili a užili si to.*

Usad'te se, tak aby se vám sedělo pohodlně. Zvolte si polohu, ve které vám je příjemně. Uvolněte se. Zavřete oči. Vnímejte jen své tělo. Každý nádech jak vám prostupuje až do plic. Nádech... Výdech... Nádech... Výdech... Veškerý neklid a napětí opouští vaše tělo. S každým nádechem se víc a víc uvolňujete. Představte si, že je letní den brzy ráno a probouzí vás paprsky slunce. Ležíte pod modrým nebem na okraji louky pod stromem. Jediné, co vnímáte, jsou hřejivé sluneční paprsky dopadající na vaše tělo a tiché šumění listí. Dívejte se do koruny stromů nad vámi. Na horní větvi vidíte cosi barevného. Zaostříte zrak a je to malý míček. Červená se střídá s modrou. Modrá barva se stává jasnější a výraznější, jako by se do ní vstoupily a celá vás obklopovala. Modrá tmavne, až se z ní stává sytě fialová až černá barva, která se zdá neprostupná jako ve vesmíru. Pozvolna přibývá červené barvy. Barva se vytrácí a jste opět obklopeni fialovou. Najednou se v dálce objeví bílá skvrnka. Bílá plocha se zvětšuje a prolíná

se do žluté. Jste na slunci a skrze paprsky se vracíte zpět na zem. Opět ležíte na louce pod velkým stromem a nad vámi je jasně modré nebe. Teď budu pomalu počítat od deseti do jedné, poté otevřete oči...

2. část: Požádám děti, aby uspořádaly své výtvary do kruhu. Vložím čisté papíry vždy mezi dva tak, aby se střídal čistý papír s pokresleným. Pokračujte v malování od vašeho obrázku dál na obě strany o propojte obrázek se sousedem. Při práci si nepovídejte, vnímejte se navzájem a užívejte si to.

Reflexivní dialog: Jak se vám pracovalo samostatně? Jak se vám tvořilo s kamarády vedle sebe? Popište a ukažte, co jste zachytili na obrázku. Z čeho máte radost? Jak probíhalo setkání na společném papíře? Jak jste se cítili při střetu? Co bylo příjemné a co nepříjemné?

1.4. Mohou dělat všichni všechno?

Námět: Již v pravěku byly rozdělené role na mužské a ženské. Žena obstarávala obydlí a děti a muž zabezpečoval rodinu. Tento model prostupuje přes mnoha tisíciletí až do novověku. Je tak ovšem tomu i nyní?

Koncept: Muž x žena, předsudky, rovnoprávnost.

Cíl: Cílem je, aby si děti uvědomily své postoje k rolím a popřípadě se zamyslely nad svými předsudky. Měly by si uvědomit, že každý člověk se může specializovat na co chce, jen s tím rozdílem, že určité pohlaví má predispozice na některá povolání.

Ledolamka: Povídání o tom, čím by chtěly být, až budou velcí. Profese napíšou na papírky a následně je použijí ve výrazové hře.

Pomůcky: Zalaminované lístečky s povoláním a papíry s kategoriemi, volné papírky na jejich povolání.

Popis: Děti po úvodním povídání dostanou do dvojic papírky s jednotlivými povoláními. Děti se mezi sebou nedomlouvají, jen zařazují povolání do náležitých skupin. Děti se pravidelně střídají, položené lístečky již nepřemísťují. Po vyčerpání všech papírků si děti prohlédnou, kde jsou jaké povolání.

Instrukce: *Před vámi jsou povolání na jednotlivých papírcích, které máte za úkol roztrdit do třech kategorií. Pod velké kartičky s nápisy ŽENA, NEUTRÁLNÍ, MUŽ přikládejte kartičky povolání podle toho, jak si myslíte, že je ženské nebo mužské. Rozdělení povolání prací, na mužské role a ženské nebo na neutrální. Při práci spolu nemluvte, položené papírky již nepřendávejte.*

Po dokončení mají děti možnost se domluvit a případně přemístit kartičky.

Ted' máte možnost ve dvojici se domluvit, jaké papírky přiřadíte do jiné kategorie. Při neshodě zkuste diskutovat.

Reflektivní dialog: Jste spokojeni s vaším výsledným zařazením do kategorií? Jak se vám pracovalo ve dvojici? Jsou nějaké povolání, které byste zařadili jinak a proč? Jak byste jinak rozdělili role a povolání? Kde vznikají základy předsudků? Na základě čeho by se lidé měli rozhodovat ve volbě povolání? Mají muži a ženy stejné možnosti při volbě povolání?

1.5. Růst stromu

Námět: Stromy jsou všude kolem nás a rostou od malého stromečku, až po velký mohutný strom, který mnohdy upoutá pozornost svou majestátností. Ale nebýt všech větví, které jsou jeho součástí, tak by rozhodně neudělal dojem tak bohatě narostlého. Budeme se zabývat růstem stromu, ale z opačného konce. Od větví, přes kmen, až třeba ke kořenům.

Koncept: Podzim, individuálně x společně, jednotlivci tvoří celek.

Cíl: Děti by si měly po této aktivitě uvědomit, že jsou vždy platnými členy v týmu a že by bez jednotlivých částí nemohla vzniknout společná výsledná práce. Každý článek ve skupině něco přináší a obohacuje konečný stav práce.

Ledolamka: K posílení důvěry mezi dětmi si s nimi zahrají hru, při které děti udělají dvojice, kde jeden z nich bude mít zavázané oči a nechá se vést. Poté si role vymění. Vedoucí jedinec bude určovat směr tahem prstu, vedoucí a vedený se dotýkají pouze břichy ukazováčků. Domluvené signály jsou *výměna* (prohodíte si role) a *další* (najít si někoho jiného do dvojice). Po celou dobu bude hrát potichu klidná meditativní hudba.

Pomůcky: Přístroj na přehrání videa⁶, formát A3 (tři pod sebe) na kmen, děti na individuální práci dostanou A3, pastely

Postup: Před dětmi leží připravené papíry s barvami, aby později nedošlo k přerušení fantazie a nálady načerpané z videa. Děti se podívají na video, které navodí potřebnou atmosféru. Nakreslí svoji větev a pak ji přiloží k jednomu kmeni.

Popis: Nakreslit jeden strom, každý začne na jiné větvi. Děti se setkají na kmeni. Každý si individuálně nakreslí svou větev (individuální práce) a v druhé polovině výrazové hry se propojí v jeden celistvý strom (individuální pojetí se změní ve skupinovou práci).

Instrukce: *Máte před sebou papír a tužku, na který si zaznamenávejte, co se vám honí hlavou, vaše myšlenky, jak se přitom cítíte.*

1.část: *Vnímejte hudbu a video, které je spuštěno. Pozorujte různorodou barevnost listů. Nebojte se zavřít oči a jen poslouchat, proplovat si přírodou, korunami stromů. (hudba bude spuštěna 5-10 minut)*

⁶ <https://youtu.be/Kw7B1b6YEqY>, <https://youtu.be/sDuaJovyBE>

2.část: Před vámi leží papír a barvy (pastely), pomocí barev zachyťte větve stromu, která vám byla nejmilejší a nejvíce se vám líbila. Listy stromů jsou pestrobarevné. Použijte barvičky, které máte rády.

3.část: Přiložte své větve k jednomu kmeni tak, aby vznikl jeden strom. Společně dotvořte kmen stromu tak, aby byly zachovány vaše styly z větví.

Reflexivní dialog: Jak se vám pracovalo na vaší větvičce? Co vás při tvorbě zaujalo? Popište svoji část a jak probíhalo tvoření na kmeni? Jak jste řešili situaci, když jste setkali na papíře v jednom místě a co jste přitom cítili? Proč si myslíte, že je důležitá spolupráce?

1.6. Modifikace těla

Námět: Ve společnosti je spousta lidí, kteří obohatili svá těla o tetování, piercingy či jinak se nechali modifikovat. Tímto úkolem reaguji na nedávné Marcelovo tetování, které mezi vámi mělo ohlasy.

Koncept: Předsudky, tolerance, pochopení, bolest, finance.

Cíl: Děti by měly dojít k závěru, že předsudky, které si o lidech vytváříme, mohou být naprosto se rozcházející s realitou a že nepodložené domněnky by neměly vést k definitivnímu zaškatulkování jedince.

Ledolamka: Jak si mnozí z vás všimli, tak Marcel si udělal tetování na noze. Ted' by mě zajímalo, co si o tom myslíte. Napište to na papírek, který máte k dispozici pro vaše poznámky.

Pomůcky: Fotografie vybraného muže ⁷ a základní informace o něm. (povoláním bankéř, 58 let, ženatý, nechal se tetovat až po odchování dětí)

Postup: Děti dostanou fotografii muže, na kterém není vidět stopy po tetování a je společensky oblečený. Po 5 minutách jim bude ukázán druhý obrázek, kde jsou tetování odhalena. Každý si zaznamenává své osobní pocity a poznámky na papír. Během reflektivního dialogu se dozví jeho identitu a jakému povolání se věnuje.

Instrukce: *Pořádně se zadívejte na člověka na fotografii. Jaké povolání může dělat? Co ve vás tento člověk vzbuzuje. Zaznamenejte si své myšlenky na papír. Ted' si tyto dvě fotografie porovnejte.*

Reflektivní dialog: Jak byste popsali první obrázek, jak na vás působí? Jak ovlivnila druhá fotografie vaše vnímání? Za jakých okolností se lidé nechají tetovat? Myslíte si, že tetování má vliv na volbu povolání a proč? Znáte jiné varianty, jak se lidé nechají transformovat? Jaké? Co tím chtějí okolí sdělit? Proč se takto prezentují? Podle čeho bychom měli hodnotit lidi kolem, abychom se vyhnuli předsudkům? Na základě čeho vznikají předsudky?

⁷ viz. Příloha č. 3 v příloze

1.7. Představ kamaráda

Námět: Udělejte si své malé osobní portfolio, podle kterého vás bude moci představit kamarád ostatním ve skupině.

Koncept: Sebepojetí, zdravé sebevědomí, kompozice, různorodost x souznění, záliby.

Cíl: Uvědomit si sám sebe, svoji povahu, svoje záliby. Nahlížet sám na sebe se zdravým sebevědomím. Zároveň se zamyslet na společnými a odlišnými znaky mezi lidmi. Dát dětem možnost, dozvědět se o kamarádech něco zajímavého a nabídnout nová témata pro komunikaci.

Pomůcky: Papíry A4, pastelky, obyčejné tužky, fixy.

Instrukce: *Posad'te se kolem stolů, které jsou uspořádány do kruhu. Před vámi leží papír formátu A4 a máte k dispozici obyčejné tužky, pastelky nebo fixy. Papír slouží jako prostor pro představení vás. Popište se co nejlépe a co chcete ostatním sdělit. Máte na tvoření 20 minut.*

Po uplynutí času: *Předejte svůj obrázek sousedovi po vaší pravici. Zkuste odhadnout, co nám autor chtěl sdělit a jak se popsal. Povídejte to ostatním. Případně vás doplní autor.*

Reflexivní dialog: Jak se vám pracovalo při tvorbě prezentace na sebe? Měli jste potíže s vymyšlením? Je nějaký symbol, který se u vás opakuje? Jak byste se hodnotili? Na jaké úrovni jsou vaše záliby? Jak by se vám pracovalo na představení někoho jiného?

5. SEBEREFLEXE A REFLEXE PROJEKTU

Sebereflexe patří mezi kompetence pedagogického pracovníka. Umět si udělat zpětnou vazbu na průběh času stráveného s dětmi je důležité, neboť sem patří i organizace a příprava před hodinou, v případě učitele, nebo před aktivitou, programem či zájmovým kroužkem, v případě pedagoga volného času.

5.1. Práce s organizací a přípravou

Nejprve jsem s vedoucí práce vyladila téma a náplň této práce a poté jsem si vytvořila časový harmonogram, který se mi bohužel od samého začátku nedařilo dodržovat. V této oblasti je mým cílem se zlepšit, protože v učitelské profesi je plánování velmi důležité. Začala jsem studiem literatury, kterou jsem měla z části zpracovanou z předmětu Terapeutické aspekty. Ostatní publikace jsem nestudovala důkladně, což vedlo k obtížím při zpracovávání teoretické části, s proto jsem musela literaturu přečíst znovu, abych z ní mohla čerpat.

Během načítání odborných textů jsem vytvářela jednotlivé úkoly, přičemž jsem se nechala inspirovat vyzkoušenými aktivitami. Některé úkoly jsou inspirované a založené více na odzkoušených námětech, u nichž jsem shledala větší úspěšnost v mé vykonané praxi. Cítila jsem se při nich jistěji, což vedlo z mé strany k uvolnění a odbourání nervozity. Ostatní jsou vytvářeny na základě námětu, který mi přišel vhodný pro naplnění cílů celého projektu. U těchto úkolů jsem neodhalila předem všechny koncepty, které lze příslušným námětem objevit, což se mi například stalo u námětu [Modifikace těla](#).

Ze začátku jsem měla problém předem určit celkový čas aktivity, reflektivní dialog se protahoval oproti předpokládanému času, protože jsem ho neuměla uzavřít a přišlo mi, že nesplnil funkci. První dvě zadání mi také trvala déle, protože jsem dětem musela na začátku vysvětlovat a připomínat posloupnost a náplň artefietických setkání.

S přípravou pomůcek jsem neměla problém, vždy jsem měla všechno v dostatečném množství. Většinou jsem nikdy dopředu nevěděla kolik dětí se aktivity zúčastní. Výjimkou byly úkoly realizované na výletě, u těch jsem věděla počet dopředu.

5.2. Práce při realizaci

Obsahem této kapitoly je reflexe jednotlivých zadání a součástí je i sebereflexe z artefietické praxe. U každého úkolu se budu věnovat přípravě bezprostředně před realizací a materiálnímu zázemí. Dále vzniklým situacím při uskutečňování aktivit a jejich řešení. Přiblížím průběh aktivit a vyhodnotím průběh reflektivního dialogu. V použitých citacích z reflektivního dialogu jsou použity fiktivní jména pro zachování anonymity.

Procházka v neznámém městě

První aktivitu jsem zvolila časově nenáročnou, jelikož jsem potřebovala dětem na začátku vysvětlit, co budeme dělat a čemu se budeme věnovat následující schůzky. S dětmi jsem si zahrála krátkou hru na vytváření řad podle různých kritérií. Poslední zadání znělo: *udělejte řadu podle velikosti nohy*, podle kterého udělaly dvojice či trojice, tak jak stály vedle sebe. Myslela jsem si, že se děti trochu vyřádí, protože na schůzkách se hrají hry. A propojení mezi nohou a chozením po městě jsem před realizací viděla. Nicméně v praxi působilo velice nepřírodně hrát dynamickou hru a poté si sednout v tichosti a provádět statickou činnost. Materiální zabezpečení také nebylo ideální, protože mapy byly černobílé, a tak nešlo rozeznat, co některé symboly znamenají. Dalším nedostatkem bylo použití obyčejných tužek, které všechny zanechávaly podobně barevnou stopu a děti tak nemohly rozpoznat, kde se již na mapě vyskytly. V polovině časového intervalu jsem jim tužky nahradila za fixy. Před dětmi jsem tento čin prezentovala jako záměr.

V průběhu aktivity jsem si všimla, že vzniklé trojice dětí se na papír špatně vejdou.⁸ Jelikož v zadání znělo, že děti jsou samy ve městě, tak se nabízí možnost, aby každé dítě dostalo svou mapu a zkusilo samotu. Chtěla jsem však pozorovat jejich reakci při střetu, jestli budou podvědomě vyhledávat toho druhého na mapě nebo se držet stranou. Nebo jestli se budou při práci přetlačovat či vytlačovat z papíru. V reflektivním dialogu děti zmiňují, že by jim vyhovovala mapa jen pro sebe, protože je malá. Avšak v reálném městě by chtěli partnera na procházení cizího města. V těchto výpovědích je tento fakt lehce vypozerovatelný.

(...)

Vojta: *Že já bych se prošel buď sám, nebo ještě s někým, ale ve třech ne. To se pak hrozně pletou ruce přes sebe.*

(...)

Pavel: *Že bych to chtěl dělat sám a pak by se mi to líbilo. A hodně jsem se pošťuchoval s Bětou.*

⁸ viz. Obrázek č. 1 v příloze

(...)

Tamara: *Jo, a chtěla bych parťáka, kterej eee by chodil se mnou. Měla bych s kým povídat.*

(...)

Monika: *Kdybych chodila v tom městě, tak radši s někým a ted'kon to jako tak napůl. Že jako pracovalo se mi dobře ve dvojici, ale občas eee jsme si tam pletli rukama. Takže tak napůl.*

(...)

Tvorba fiktivního příběhu

Realizováno jako ledolamka, což bylo mojí největší chybou, jelikož neproběhl reflektivní dialog. Až vedoucí práce na konzultacích mě upozornila na rozsah této ledolamky, že sama o sobě skrývá mnoho konceptů, avšak nemohly být rozkryty v reflektivním dialogu, jelikož se nekonal. Toto zadání bylo využito jako ledolamka pro úkol barevné protnutí.

Při rozdělování si děti utvořily skupinky po třech samy. Velkou roli při výběru členů do týmu hrály preference nejlepších kamarádů, což se dalo očekávat.

Fotografie jsem vybrala na základě rozpoznatelných činností, na nich vykonávaných. Výsledkem bylo shluk náhodných fotek z různých výletů, ke kterým se váže nespočet reálných příběhů a vzpomínek, jež se při zpozorování dostaly na povrch. S tímto faktem jsem zacházela necitlivě a zadáním jsem je přiměla tyto vzpomínky přetvořit. Domnívala jsem se, že realizace bude rychlejší, ale celý proces se velmi protáhl. Přitom zadání se může zdát, tak jako mě jednoduché. *Udělejte komiks na jednu A3 z dostupných fotografií.* Už jen výběr obrázků byl časově náročnější, nejdříve musely načíst obsah všech fotek. Ze začátku se snažily najít vhodné fotografie tak, aby jeden člověk zastupoval jednoho aktéra z komiksu. Každá skupina tento problém řešila po svém. Měla jsem skupiny mladších chlapců, děvčat a starších děvčat. Skupina starších děvčat vytvořila dlouhý příběh, ve kterém musela řešit již zmíněný problém popsáním každé fotky jménem postavy. Mladší chlapecký tým udělal souhrn různých událostí, přesněji pět na sebe nenavazujících krátkých komiksů. Mladší dívčí skupina vyřešila propojení fotek tím, že našly dvě fotky vedoucího, které použily na úvod a na závěr. Celý příběh zasadily do snu, kde se snažily o jistou posloupnost událostí. Po dokončení jsem se ptala každé skupiny zvlášť otázky: *Jak se vám pracovalo? Jak jste se domluvili na příběhu? Měli jste nějak rozdělené role?* Tuto část lze považovat za reflektivní dialog, ale nedošlo zde k dialogu v plném rozsahu, jelikož odpověděli na otázku a hned jsem přešla k další skupině kvůli nedostatku času a další naplánované aktivitě. Poté, co měli všichni dokončeno, si mohli přečíst ostatní komiksy a tím tato aktivita skončila. V námětu [Tvorba fiktivního příběhu](#) je již upravený úkol tak, aby mohl sloužit jako didaktický podklad pro další využití.

Barevné protnutí

Na tento úkol jsem se velice těšila, protože mojí inspirací bylo Barevné setkávání od Jana Slavíka, které mě nadchlo natolik, že jsem se začala artefietikou více zabývat a chtěla jsem ji uplatnit při práci s dětmi, z čehož vznikl tento didaktický projekt. Aktivitu jsem si naplánovala na víkendový výlet jako večerní program na sobotu po večeři, poněvadž jsem se obávala časového nedostatku na schůzce, kde je omezený čas na devadesát minut. Během úklidu po večeři jsem rozmístila a připravila potřebné věci na zem, aby byl dostatek prostoru pro vytvoření kruhu⁹ a mohli se případně připojit i rádci. Kruh jsem zvolila pro podporu důvěrné atmosféry a hlavně, abychom na sebe všichni viděli, což jsou ideální podmínky pro reflektivní dialog. Po materiální stránce jsem měla tuto aktivitu dobře připravenou a všeho jsem měla dostatek. Techniku suchými pastely jsem zvolila, kvůli jednoduché manipulaci a snadnému míchání barev. Z praktického hlediska je to kvůli rychlému úklidu a svižnému umytí rukou dětí, v našem případě i obličejů.

V průběhu aktivity nastala situace, kdy se dva jedinci, Pavel a Eva, začali vzájemně provokovat na společném papíře. Mezi nimi se podle slov ostatních dětí *rozpoutala válka*, při které nejdříve překrývali stále dokola kresbu toho druhého, až Eva společný papír sebrala, aby se nemohlo pokračovat v práci. Pavel se snažil Evě papír sebrat, ale nepovedlo se mu to a rozhodl se zasáhnout do Evina osobního papíru. Po celou dobu se smáli a strhávali na sebe pozornost. Nikdo jiný do takového extrému prolnutí nedospěl. Chtěla jsem celou situaci nejdříve uklidnit, ať neruší ostatní, ale nakonec jsem nechala sporu volný průběh, neboť jim za chvíli měl vypršet nastavený časový limit. Tím, že jsem je nechala pokračovat bez upozornění, vyrušovali ostatní, ale zase vznikla situace, která byla podnětná pro reflektivní dialog.

(...)

Pavel: *Mě se líp pracovalo s Evou.*

K: *S Evou se ti pracovalo líp? To by mě zajímalo ten spor, ten byl docela výraznej. Jak to vlastně začalo vůbec?*

Pavel: *Eva mi udělala čáru do mého obrázku.*

Eva: *Chtěla jsem se roztáhnout na celej papír.*

K: *Chtěli jste se ujmout celého papíru. Chtěli jste mít pro sebe dva papíry, ne jeden.*

Pavel: *Kačko, Eva mi praskla bublinu.*

K: *Jakou bublinu?*

Hynek: *Prostorovou*

Vojta: *Prostorovou?*

K: *Jak byste vysvětlili, že vám praskli prostorovou bublinu.*

Marie: *To jsem jí měla prasklou několikrát.*

⁹ viz. Obrázek č. 2 v příloze

K: *Jak si to myslel Pavle?*

Pavel: *No, že jsem musel mít prostě prostor a ona mi ho narušila*

Vojta: *Osobní prostor.*

Pavel: *A bylo to teda zdrcující.*

Eva: *Já jsem mu do toho zasáhla, aby to měl hezčí.*

(...)

U Pavla je zřejmé, že je rád ve středu pozornosti a provokace Evy, jakožto staršího rádce, byla pro něj zajímavější, než tvorba s mladším bratrem, který s ním sousedil z druhé strany. Eva též ráda prolamuje stereotypy, tudíž se nedivím, že v jejím případě došlo k první prolomení pomyslné hranice. Jejich počínání vedlo k velice expresivnímu pojetí společného prostoru na papíře. Účastníci z uvedeného úryvku odhalili hlavní koncept zadání. Ve výsledném zpracování výrazové hry¹⁰ lze pozorovat několik viditelných zlomů, jinde protnutí dospělo až do takové fáze, že není rozpoznatelný přechod mezi jedinci.

Mohou dělat všichni všechno?

Aktivitu jsem naplánovala na nedělní dopoledne na výletě před odjezdem domů. Realizace proběhla též v místní školní kuchyňce, kde bylo dostatek prostoru, stolů a židlí pro všechny zúčastněné děti. Než jsem svolala děti na program, připravila jsem na stoly potřebný materiál. Materiálně jsem měla aktivitu dobře připravenou, jednotlivé kartičky jsem měla zalaminované pro lepší manipulaci s nimi. Množství vytvořených sad bylo dostačující a mohli se opět zapojit i radci. Při příchodu dětí do místnosti jsem je rozdělila do dvojic tak, aby vznikl mezi nimi co největší věkový rozdíl. Tímto členěním jsem chtěla sledovat střet prekonceptů různě starých jedinců na toto téma.

Krátkou ledolamkou jsem děti motivovala do výrazové hry. Zeptala jsem se každého, jakou práci by chtěl v budoucnu vykonávat nebo která se mu líbí. Zmíněné povolání si zapsali na lísteček a využili ho v následující výrazové hře. Některým dětem jsem musela pomoci s pojmenováním vybraného povolání. U nejmladšího zúčastněného bylo zřejmé vzhlížení k otci a jeho práci, což u osmiletého chlapce není překvapující.

Zjistila jsem, že jsem šla až příliš přímou cestou k otevření konceptů muž vs. žena, jelikož jsem je příliš odhalila. Koncepty by měly být zahaleny a v reflektivním dialogu okryty. Toto téma by stačilo na vlastní tematickou řadu, která by se otvírala z různých úhlů.

¹⁰ viz. Obrázek č. 3 v příloze

Ve výrazové hře velká část zúčastněných přiřadila většinu papírků do kategorie neutrální. Klára to popsala velice výstižnými slovy na svém poznámkovém papíře. *Myslím, že v dnešní době, aspoň v naší zemi, by si měli být pohlaví rovnocenné. Takže by všichni mohli dělat všechno a nezáleželo by na tom, jestli jsou žena nebo muž. I tak jsou třeba povolání, kde je více mužů nebo se na to více hodí, ale jestli ho chce dělat žena, tak klidně. A naopak. V podstatě nesouhlasím se vším, co je v kolonce žena nebo muž.* Následující ukázkou jsem vybrala z důvodu poukázání na vznik prekonceptu při reflektivním dialogu nebo minimálně první zkušenost, která k vytvoření povede.

K: *Copak Maruško?*

Marie: *Že letušky dělají jen ženský.*

Vojta: *To není pravda.*

K: *Letuška je ženský povolání podle tebe? Kdo někdy letěl letadlem? Byly tam pouze ženy jako letušky?*

Klára: *Bylo mi asi devět, takže... I stevardi.*

Vojta: *Já viděl i chlapa.*

Klára: *I ve Student Agency choděj stevardi v růžových košíkách.*

Marie se domnívá, že pouze ženy vykonávají práci letušky, ještě nikdy neletěla letadlem, a tudíž nemá vlastní zkušenost. A pojem letuška se běžně používá a přechýlení do mužského rodu je pouze stevard, což Marie buď nezná, nebo si tyto pojmenování nespojila. V závěru reflektivního dialogu jsem se snažila o ukotvení do historického konceptu, aby si děti uvědomily, že aktuálnímu liberálnímu vnímání předcházela dlouhý průběh, že to nebyl akt jednoho člověka, který by rozhodl o rovnosti žen a mužů.

Růst stromu

Cílem ledolamky bylo zklidnění dětí a jejich uvolnění. Celou atmosféru podporovaly puštěné zvuky šumějících stromů a tekoucí řeky. Požadovala jsem od nich citlivost vůči partnerovi, aby si to vzájemně užili. Zároveň jsem sama mluvila tichým a klidným hlasem, abych nenarušovala atmosféru. Docházelo k postupnému uvolňování napětí a děti se postupně ztišily a pohybovaly se velice plynulými pohyby. Po vyřčení signálu *další* si děti bez otálení našly dalšího partnera.

Při této aktivitě jsem nechala členy udělat skupiny podle svého vlastního výběru. Vznikla jedna skupina dívčí a druhá ryze chlapecká. U chlapců došlo ke kolizi na kmeni a pro estetiku nebyl prostor¹¹, zatímco dívčí skupina se věnovala viditelně estetickému propojení.¹² Při výrazové hře došla skupina chlapců velmi expresivním způsobem k vyhotovení společného stromu. Již

¹¹ viz. Obrázek č. 5 v příloze

¹² viz. Obrázek č. 4 v příloze

prvním kontaktem na jejich papíře vypukl boj o překrytí ostatních barev tou svou. Svým jednáním protrhli papír uprostřed kmene a tím odradili jednoho člena, aby se k nim připojil. Ostatní se ho snažili vtáhnout do hlavního dějiště, ale Vojta o to nestál. Jeho rozhodnutí všichni respektovali a do jeho individuální tvorby mu nezasahovali.

V dívčí skupině panovala o poznání lepší souhra až na výrazně odlišné provedení Klářiny větve. Již při jejím příchodu jsem si všimla, že nehýří dobrou náladou, jako tomu bývá zvykem. Při tvorbě jsem si všimla použití pochmurných barev, které zastupovaly její špatnou náladu a psychickou nevytříbenost. Bára, její nejlepší kamarádka, neměla zrovna nejcitlivější přístup. Radila ji v první fázi, aby použila světlejších barev, a to i přes vysvětlení Kláry, že se nebude přetvařovat. K vyvrcholení tohoto sporu došlo v reflektivním dialogu.

(...)

Klára: *Přišlo mi, že moje větvička nezapadá mezi ostatní a že by jí tam ostatní nechtěli, ale stejně tam je, takže máte smůlu.*

Bára: *Kdyby si zkusila se prolínat mezi nás, tak by si třeba více zapadala.*

Klára: *Já jsem měla pocit, že ze mě máte pocit, že vám kazím veselej kmen. Tak jsem vám ho nechtěla kazit zbytek kmene. Tak jsem se držela jen na svojí shnilý větvi.*

(...)

Bára: *No mě by se to jako líbilo, kdyby se víc snažila nějak s náma nějak spojit na tom stromě, ale tady je jednoznačně vidět, že spolupracovat nechtěla a že se prostě chtěla zatáhnout, někam třeba do háje. Mě je to úplně jedno. Místo toho, aby se s námi snažila spolupracovat, protože to mělo být na základě spolupráce.*

(...)

Klára: *No nevím, když jsme tam u těch stolů seděli a kreslili jsme si, tak nevím, Bětko říkala, že to mám mít víc barevný. Přišlo mi, že ze mě má pocit, že to není moc barevný a prostě...*

(...)

Bára: *Ale ten strom je i tvůj.*

Klára: *Pak jsem se připojila. A to neznamena, že moje část se tmavá a smutná, že musí být celej strom.*

Bára: *Takže si nechtěla, aby ten strom byl tmavej?*

Klára: *Prostě jsem vás nechtěla ovlivňovat, jenom jsem se napojila k celku.*

Bára: *Ale tomu se říká týmová práce, brouku. Ale chtěla jsi nás nák ovlivňovat, ten strom měl být nás všech dohromady, takže si to měla ovlivňovat.*

(...)

Při tomto úkolu se projevila špatná nálada Kláry, která nechtěla svým pojetím větve ovlivnit celý strom. Bára jí od začátku výrazové hry měla za zlé, že používá tmavé barvy a tím nebude zapadat do celistvosti výtvarného výrazu všech ostatních. Bára vyčítá Kláře při reflektivním dialogu její nekolektivnost a samostatnost ve výrazové hře. V následující ukázce lze zpozorovat porozumění posloupnosti této aktivity.

(...)

Klára: *Každej do té větve zobrazuje sebe a pak se to jako spojí v jedno.*

Bára: *Každý začíná sám.*

Blanka: *Protože, kdybychom nejdříve dělali kmen, tak bychom ho prostě udělali stejnej a pak by každá větev, by byla stejná, protože by každej chtěl navazovat na ten kmen. Takže každá větev jiná a potom kmen.*

(...)

Došly k závěru, že když se podílí na jednom společném projektu, tak každý jedinec přikládá do celku své já a své nápady. Když budou jednotlivé části odlišné, přesto budou tvořit jeden celek.

Modifikace těla

Téma ledolamky mělo za cíl vztáhnout děti do dané problematiky, aby si uvědomily svůj postoj k vizuálně upravené osobě, konkrétně k Marcelovi. Z názoru na Marcela mohu usuzovat jejich postoj k tetování bez ovlivnění jiných, jak tomu bude při reflektivním dialogu, kde na sebe jedinci už působí a mohou osobní projev pozměnit a již účastník nemusí říct původní myšlenku z různých důvodů. Stydí se za názor, bojí se nebo se nechá ovlivnit, uznal a došel k pohnutí myšlenek. Z poznámkových papírů jsem vyčetla u dětí převážně tolerantní postoj.

Na výrazovou hru jsem měla potřebné fotografie zalaminované v dostatečném počtu, tak aby si každý mohl vzít obrázky blíže a pořádně si je prohlédnout. Dětem jsem ukázala fotografii formálně oděného člověka. Jejich úkolem bylo, aby napsaly, jak na ně působí. Jinými slovy jsem po nich chtěla, aby využily své zkušenosti k popsání člověka. Poté jsem jim ukázala druhou fotografii a měly udělat to samé. Výrazová hra se sice rozchází s cílem aktivity, ale je to za účelem poukázání, jak jsou předsudky nepodložené.

V reflektivním dialogu jsme otevřeli téma, z jakého důvodu nebo při jaké příležitosti se lidé nechávají tetovat.

(...)

K: *Z jakého důvodu?*

Pavel: *Je mi nepříjemná eee ta společnost.*

K: *Proč?*

Pavel: *Má za sebou třeba válku.*

K: *S válkou to máš spojený?*

Pavel: *No... Že, nevím...*

Hynek: *Že byl v base.*

K: *Proč máš tetování spojený s vězením?*

Pavel: *Většinou tomu tak bejvá.*

Marie: *Třeba jsou lidi opilý a udělali si to obrů tetování.*

Hynek: *Oni to dělaj v té věznici, aby byli hustý.*

K: *Je ještě jiná možnost?*

Pavel: *Líbí se jim to.*

Marie: *Chtěj někoho sbalit.*
(...)

Děti přišly na několik příkladů, za jakých okolností se lidé nechají potetovat. Tetování mají spojené s vězením, s lidskou nerozvážností, ale i s uměním. Postupně se děti otevřely možnostem, které nemusí evokovat hned něco špatného.

Představ kamaráda

Tento úkol jsem naplánovala na jednu z posledních schůzek ve školním roce, kdy se děti těší z blízkého konce školy a zároveň se těší na léto. Na první dva týdny všichni společně odjedeme na tábor, kde bude mnoho zajímavého programu. Bude i dostatek prostoru pro osobní volno, ve kterém si děti hrají nebo jen odpočívají a povídají si. Tímto zadáním jsem chtěla, aby se děti a rádci o sobě dozvěděli něco nového a vznikla tak podnětná atmosféra pro konverzace mezi nimi. Například Bára nečekaně zjistila, že v oddíle hodně lidí hraje na hudební nástroj. Toto zjištění vedlo mezi dětmi k tomu, že několik z nich si vzalo, po domluvě s vedoucími, na tábor svůj hudební nástroj, aby mohly hrát u ohně písničky.

Ledolamku jsem při této hře vynechala, aby jakékoliv povídání nemohlo být návodné. A pohybovou aktivitu jsem nevolila, neboť bylo velmi horko a děti byly rozežháté. Příprava pomůcek u tohoto zadání nebyla nikterak náročná a nevyskytl se žádný problém. Při výrazové hře jsem využila aktivní participace, což bych na začátku projektu neudělala, původně jsem si chtěla více hlídat, jak celá aktivita probíhá. Nicméně jsem chtěla ukázat dětem, že jsem i já jejich součástí a ráda se s nimi podělím o svoje představení. Myslím si, že děti moje zúčastnění vnímaly kladně a nepřipadalo jim to divné a pro budoucí praxi častější zapojování do některých úkolů může posílit sociální vztahy mezi námi.

Očekávala jsem, že alespoň někteří budou řešit kompozici nebo estetické vyjádření. Našlo se několik málo výjimek. Například Bára se zabývala umístěním objektů do formátů.¹³ Ostatní kreslili objekty náhodně vedle sebe.

V reflektivním dialogu děti zmiňovaly nejčastěji objevené symboly, které byly nejčastěji znázorněny na obrázcích.

(...)
Bára: *No nepřijde mi, že by tady nějak extra tý originality. V hodně věcech jsme se jako spojovali a to nejenom v tom oddíle, kterej tam měli samozřejmě všichni. To je samozřejmost. Ale bylo tam hodně hudby, což není špatně, vůbec. A bylo tam hodně*

¹³ viz. Obrázek č. 6 v příloze

toho jídla, až jako mě to překvapilo, že toho bylo tolik. Myslím si, že by se mi mnohem líp pracovalo, kdyby tu bylo ticho, protože to mě hodně rušilo a nebyla jsem schopná pracovat, tak jak bych si představovala.

K: To jsem si všimla, že jsi je tu hodně krotila, aby byli potichu. Tak já poprosím Kláru.

Klára: Mě přišlo, že je tu hodně takových veselejších a společenských lidí, což je jako dobře a hodně nás spojovala voda a přišlo mi, že zatím měl každý na svém obrázku něco originálního a byla tu fakt spousta věcí, co mělo jako hodně lidí, ale každý měl něco svého. A nevím, přišlo mi to dobrý.

K: To jsem ráda. Co ty Evičko?

Eva: Já si myslím, že všichni v podstatě máme společný, že jsme rádi obklopení lidma ať už v rodině nebo s kamarádama, že jako všichni takový veselý, pozitivní. Hodně barev, a že mají všichni rádi léto, většinou. Takže vodu a taky, že tam bylo hodně přírody a cestování, což si myslím, že je klid o taky trochu kvůli oddílu.

(...)

Mezi nejčastěji zachycené patřila záliba v jídle, přičemž každý ho vyjádřil svým osobitým vyjádřením. Nicméně děti při představování kamaráda rozluštily symboly jako společný koncept. Všichni se snažili zachytit co nejvíce věcí, které je vystihují. Opakujícími koncepty byly jídlo, hudba, sport, počítačové hry, společnost ve smyslu obklopení lidmi a v neposlední řadě oddíl, který měl také početné vyobrazení.¹⁴

5.3. Shrnutí realizace projektu

Po materiální stránce a z hlediska přípravy před započítím aktivity jsem vždy měla dostatek pomůcek a při realizaci výrazové hry nenastal problém v této oblasti. Využití ledolamky mi přišlo v některých úkolech nevyhovující. Chyba může být samozřejmě ve špatně zvolené náplni ledolamky. Nicméně z mého pohledu mi více vyhovuje si s dětmi povídat, jak se měly, co dělaly nebo zařadit na začátek aktivity motivační rozhovor na téma týkající se námětu. Při rozdělování do skupin či dvojic, nevznikl žádný problém a při výrazové hře se děti vždy zapojily s očekáváním a snažily se zadání splnit. V reflektivním dialogu, při prvních aktivitách, jsem snadno sklouzávala k uzavřeným otázkám. Při prepisování zvukového záznamu jsem si tohoto faktu všimla a u následujících úkolů jsem se snažila sama sebe ohlídat. Ve všech aktivitách se objevily pro mě nečekané prekoncepty, jež otvíraly cestu k neplánovaným konceptům. Na konci každého setkání jsem dětem poděkovala za spolupráci a rozloučila jsem se s nimi. Někteří jedinci se mnou ještě řešili probírané téma během úklidu.

¹⁴ viz. Obrázek č. 7-12 v příloze

Nedostatky jsem shledala v mé nedostatečné přípravě na reflektivní dialog. V průběhu realizace jsem se potýkala s problémem návodných otázek, které dětem nenechaly prostor pro jejich spontánní odpověď. Dále jsem podcenila teoretickou přípravu před vytvářením vlastního projektu, což mě při praxi vystavilo zbytečně nečekaným situacím.

Výsledky projektu u skupiny dětí

Při realizaci a po jejím ukončení jsem u jedinců zaznamenala tento vývoj. Na Kláře jsem pozorovala její různorodé psychické rozpoložení po dobu realizace, které ovlivňovalo její tvorbu a zapojení do aktivit. Díky projektu jsem s Klárou navázala kontakt i po ukončení schůzek, kdy mi vyprávěla o sobě a svých problémech. Bára byla vždy první, která byla schopná zachytit zaměření aktivity. Bylo zjevné, že nad aktivitami přemýšlí a v reflektivním dialogu mluvila věcně. Uvědomovala si své postavení, že již na ostatní působí z jiné pozice, než tomu bylo dříve. U Vojty mě mile překvapilo jeho nadšení a s jakou vážností přistupoval k aktivitám. Musela jsem ho pokaždé šetrně přerušit, byl by si schopen povídat o tématu velmi dlouho a nedostalo by se na ostatní. Vojtu jsem na to upozornila při posledním reflektivním dialogu a sám se kontroloval, jestli už nemluví příliš dlouho. Pavel při úkolech na sebe rád strhával pozornost, což mě nepřekvapuje. Naopak jsem více očekávala jeho aktivnější zapojení v reflektivním dialogu. Marie se snažila na sebe upoutávat pozornost, být svými výroky zajímavá a jedinečná. Nicméně, měla dobrý postřeh a všímala si detailů, ze kterých vyvodila dílčí cíl aktivity.

Krásným příkladem byl vliv aktivity Představ kamaráda, kdy děti dostaly nápad vzít na tábor hudební nástroje. Do té doby o sobě navzájem nevěděly, že je mezi nimi tolik hudebně založených jedinců a i pro mě to bylo překvapující.

Můj profesní posun

Realizací projektu jsem měla možnost pracovat s dětmi v oddíle odlišně, než tomu bývá obvyklé. Díky reflektivnímu dialogu, který je hlavní složkou artefiletiky jsem vnesla do našeho prostředí něco nového. Na výletech jsme dialogy využili po programu, který je součástí celoroční hry a u dětí vyvolal pozitivní ohlas, protože se mohly vyjádřit a ujasnit průběh aktivity. Jistý posun jsem u sebe zaznamenala v důležitosti otevřených reflektivních otázek, jenž dětem nechávají prostor pro jejich kreativní odpověď. Návodnými otázkami dětem předem stanovuji, co chci od nich slyšet. Při praktickém zpracování úkolů jsem zjistila, že je velmi mnoho variant, jak se na jednu věc můžu dívat. Vždy se snažím o nahlížení na určité téma z více úhlů. Nicméně, jsem si uvědomila, že je ještě mnoho jiných možností, jak přemýšlet o

věcech, situacích na základě individuálních prekonceptů vedoucí k otevření neočekávaných konceptů. Došla jsem k závěru, že v reflektivním dialogu není špatné odpovědi, ale každý má svůj osobitý prekoncept.

Velký posun u mě nastal v důležitost dodržování časové rozplánování práce. Největší důraz kladu na důkladné prostudování odborné literatury a zpracování jednotlivých aktivit ideálně s maximálně týdenní prodlevou. V mém případě jsem shledala rozdíl mezi zpracováním v blízké době od realizace a s měsíčním odstupem. Vzpomenout si na detaily z průběhu jde o hodně obtížněji, když čas mezi realizací a zpracováním přesáhne měsíc.

Zpracování této práce mě jen utvrdilo v tom, že se chci dále v artefietice vzdělávat. Chtěla bych v dohledné době absolvovat zážitkový kurz, který mi umožní vnímat artefietiku z jiné perspektivy.

ZÁVĚR

Práce pro mě byla velmi přínosnou z hlediska podrobnějšího náhledu do artefiletického zázemí, které lze uplatnit v budoucí pedagogické činnosti ve školství. Aktuálně mě velmi nadchlo využití artefiletických principů ve volnočasové pedagogice, konkrétně v dětském oddíle. Díky projektu si děti mohly vyzkoušet artefiletické aktivity, které po jejich kladné odezvě budu i nadále zařazovat do programu. Reflektivní dialog budu i nadále využívat po hrách či jiných aktivitách, neboť zpětná vazba je důležitá jak pro děti, tak pro mě. Děti společným úsilím dojdou poznatkům, které by mohly být jednotlivcům utajeny. Pro mě to má důležitost po stránce naplnění cílů a zda byla zvolena správná cesta k nim

Při realizaci projektu jsem narazila na řadu nedostatků, kterým se dalo předejít pečlivějším zpracováváním odborné literatury a důkladnou přípravou na zadávání úkolů. V mém případě jsem přecenila improvizaci schopnost, když se reflektivní dialog odchýlil od mého původního záměru. Nicméně, projekt byl ověřen a dospěla jsem k závěru, že splnil dílčí cíle jednotlivých aktivit, u některých alespoň částečně.

Realizaci projektu jsem si ověřila, že artefiletické principy lze využít jako možnou variantu k naplnění dílčích cílů z programu Pionýra, ze kterých vychází záměr oddílu Vodáci. Konkrétně mezi ně spadá poznání sebe a okolního světa, rozvíjení sociálních vztahů, podpora kooperačního jednání, rozvoj komunikace a sociální komunikace, kulturní poznání. Projekt je koncipován na rozvoj těchto vlastností a dovedností, které jsou rozvíjeny i v jiných organizacích, tudíž může být aplikován jinými oddílovými vedoucími nebo pedagogickými pracovníky, popřípadě s menšími úpravami podle aktuální situace.

Čím více jsem studovala odbornou literaturu z artefiletického prostředí, tím více jsem dospěla k názoru, že je zde ještě velký prostor pro hlubší znalosti i z jiných oborů pro její ucelené pochopení. Studováním artefiletiky z hlediska pedagogického konstruktivismu, vývojové psychologie a skupinové dynamiky by mohlo být zajímavé propojení těchto oborů a námět pro další výzkumnou práci.

LITERATURA

- Gavora, P. (2010). Úvod do pedagogického výzkumu (2., rozš. české vyd.). Brno: Paido.
- Hofbauer, B. (2004). Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál.
- Kapounová, J., & Kapoun, P. (2017). Bakalářská a diplomová práce: od zadání po obhajobu. Praha: Grada.
- Kasíková, H. (2010). Kooperativní učení, kooperativní škola (Vyd. 2., rozš. a aktualiz.). Praha: Portál.
- Liebmann, M. (2005). Skupinová arteterapie: nápady, témata a cvičení pro skupinovou výtvarnou práci. Praha: Portál.
- Machalíková, J., & Musil, R. (2015). Improvizace ve škole: didaktika improvizace pro rozvoj osobnosti žáků středních škol. Praha: Informatorium.
- Pávková, J. (2014). Pedagogika volného času. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Roeselová, V. (1999). Proudý ve výtvarné výchově ([1. vyd.]). Praha: Sarah.
- Slavík, J. (1997). Od výrazu k dialogu ve výchově: artefiletika. Praha: Karolinum.
- Slavík, J. (2001). Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky. Praha: Univerzita Karlova.
- Slavík, J., & Wawrosz, P. (2004). Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.
- Slavíková, V., Hazuková, H., & Slavík, J. (2010). Výtvarné čarování: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky (2., upr., (V SPL-Práce 1. [sic]) vyd.). Úvaly: Albra (redakce SPL-Práce).
- Slavíková, V., Slavík, J., & Eliášová, S. (2007). Dívej se, tvoř a povídej!: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky. Praha: Portál.
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál.

INTERNETOVÉ ZDROJE

www.pionyr.cz - www.pionyr.cz/stanovy,

https://pionyr.cz/vyr_zpravy/VZ_Pionyr_2018_web.pdf

www.skaut.cz

www.youtube.cz - <https://youtu.be/Kw7B1b6YEqY>, <https://youtu.be/sDuadJovyBE>

<https://cs.maps-san-diego.com/downtown-san-diego-street-map>

<https://g.cz/canon-9-lidi-kteri-vypadaji-nenapadne-jen-do-te-doby-nez-se-svleknou/#>

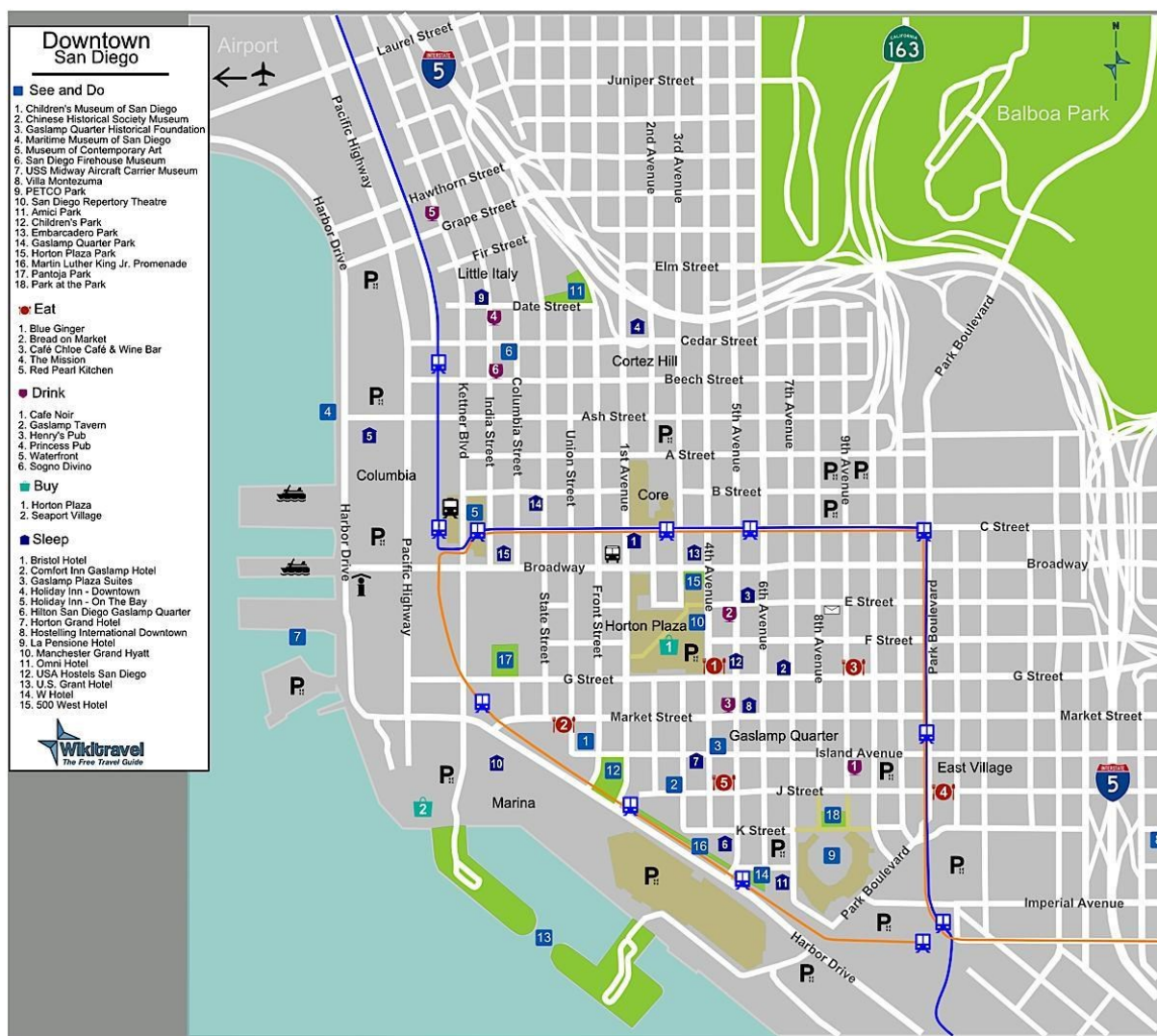
PŘÍLOHY**SOUHLAS RODIČŮ**

Souhlasím s pořizováním, uveřejněním fotografií, nahrávání audio záznamu a jeho anonymního přepisu v bakalářské práci Kateřiny Zíkové „Artefietika v dětském oddíle“.

JMÉNO		PODPIS
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		

Příloha č. 1 - Formulář na souhlas rodičů: Pro zachování anonymity a dodržení GDPR je vložen pouze vzor formuláře. Originál je u mě archivován.

MATERIÁL K USKUTEČNĚNÍ ÚKOLŮ

Příloha č. 2 - Procházka neznámým městem: Mapa na výrazovou hru.

Originál k nalezení na stránkách: <https://cs.maps-san-diego.com/downtown-san-diego-street-map>

Příloha č. 3 - Modifikace těla: Fotografie muže k úkolu.

Originál k nalezení na stránkách: <https://g.cz/canon-9-lidi-kteri-vypadaji-nenapadne-jen-do-te-doby-nez-se-svleknou/#>

OBRÁZKY Z ARTEFILETICKÉ PRAXE

Obrázek č. 1 - Procházka po neznámém městě: Zachycení trojice při výrazové hře.

Obrázek č. 2 - Barevné protnutí: Příprava na výrazovou hru.

Obrázek č. 3 - Barevné protnutí: Výsledek výrazové hry.

Obrázek č. 4 - Strom: Výsledek výrazové hry dívčí skupiny.

Obrázek č. 5 - Strom: Výsledek výrazové hry chlapecké skupiny.

Obrázek č. 6 - Představ se: Zpracování námětu Bárou.

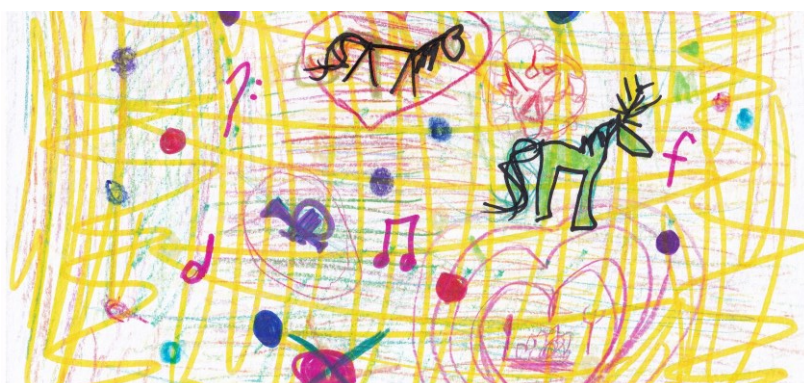
Obrázek č. 7 a 8 - Představ se: Zpracování námětu Petrem a Vojtou. (zleva)

Obrázek č. 9 a 10 - Představ se: Zpracování námětu Monikou a Tamarou. (zleva)

Obrázek č. 10 - Představ se: Zpracování námětu Klárou.

Obrázek č. 12 - Představ se: Zpracování námětu Blankou.